

2.1.5 เครือข่ายกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจังหวัดตราด ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตร เป็นพี่เลี้ยงในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดตราด เพื่อพัฒนาสมาชิกของกลุ่มให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาบริการจัดการกลุ่ม และเพื่อรองรับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลผลิตที่เหลือจากการจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับแม่บ้านในจังหวัดตราด

2.1.6 เครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดตราดได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยแกนนำของผู้สูงอายุจังหวัดตราดได้รวบรวมแกนนำผู้สูงอายุทั้ง 5 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ เข้ามาเป็นเครือข่ายผู้สูงอายุจังหวัดตราด โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ต้องการให้ผู้สูงอายุทุกคนในจังหวัดตราดได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยไม่ได้มองว่าตนเองต้องเป็นสมาชิกของชมรม หรือ สมาคมหรือไม่ แต่ต้องการให้เป็นผู้สูงอายุทั้งหมด

2.1.7 เครือข่ายกลุ่มคนพิการเครือข่ายกลุ่มผู้พิการ เริ่มก่อตั้งเมื่อ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545

2.1.8 เครือข่ายกลุ่มพัฒนาชุมชนเมืองตราดเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 โดยได้มีการเริ่มรวมตัวกันของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เดิมพื้นที่ชุมชนเมือง ในเขตเทศบาล จำนวน 15 กลุ่ม และมีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทุกวันที่ 2 ของเดือน

2.1.9 เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรจังหวัดตราดเริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2538 โดยสำนักงานเกษตรจังหวัดตราดเป็นพี่เลี้ยงในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรในตำบลต่าง ๆ เพื่อมารับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และร่วมแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตของเกษตรกรราคาตกต่ำและจัดหาตลาดกลางเพื่อรวบรวมผลผลิต ในจังหวัดตราดมีสมาชิกเครือข่ายเกษตรกร อยู่ทั้งหมด 80 กลุ่ม ต่อมาได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

2.1.10 เครือข่ายกลุ่มปศุสัตว์จังหวัดตราดได้เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2544 ได้มีการรวมกันของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในจังหวัดตราด จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เนื้อเพื่อการส่งออก กลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ด กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร กลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือ และกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม

2.1.11 เครือข่ายกลุ่มหมอดินจังหวัดตราด ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 ได้รับการแต่งตั้งจากกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้เป็นตัวแทนในการดูแลเรื่องของการพัฒนา ปรับปรุง บำรุงดินของเกษตรกรในจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ของตนเอง เพื่อมาแนะนำการพัฒนาที่ดินอย่างถูกวิธี

2.1.12 เครือข่ายกลุ่มทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2542 โดยเริ่มมาจากกลุ่มคนที่มีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยต้องการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรไว้ใช้

ร่วมกันของคนในหมู่บ้านไม่ใช่ให้นายทุนเข้ามาหาผลประโยชน์ แต่ต้องการให้คนจนในหมู่บ้านสามารถใช้ทรัพยากรได้แต่ไม่ใช่การทำลาย และใช้อย่างคุ้มค่า เสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน

2.1.13 เครือข่ายกลุ่มประชาคมคนตราด เริ่มก่อตั้งเมื่อก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2543

2.1.14 เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2547 โดยมีสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดเป็นพี่เลี้ยงในการจัดตั้ง การตั้งกลุ่มอาสาสมัครเพื่อให้เป็นตัวแทนในเจตนารมณ์ของหน่วยงานที่จะช่วยเหลือเกษตรกรที่มีที่ดินสปก. ให้ใช้ที่ดินของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งได้รับการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุขยิ่งขึ้น

2.1.15 เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จ.ตราด เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข ก่อตั้งเมื่อ เดือนเมษายน พ.ศ. 2544 มีการอบรมทบทวนเป็นประจำทุกเดือน การจัดตั้งสวัสดิการตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต

2.1.16 เครือข่ายกลุ่มครูอาสาพัฒนาชุมชนจังหวัดตราดก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 เป็นการรวมตัวของครูอาสาเพื่อร่วมกันทำงานพัฒนาชุมชน โดยให้คำแนะนำ ปกป้อง ในด้านความรู้ในความเป็นอยู่ การส่งเสริมอาชีพ การดูแลสุขภาพ เป็นต้น เป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง

2.1.17 เครือข่ายกลุ่มเยาวชนคนดีศรีเมืองตราด ก่อตั้งเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 โดยรวบรวมเยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 37 ตำบล ของจังหวัดตราดมาจัดตั้งเป็นเครือข่ายเยาวชนคนดีศรีเมืองตราด โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่ม

2.1.18 เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคง ก่อตั้งขึ้น ในปี พ.ศ. 2546 โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตราดจัดทำโครงการอบรมอาสาสมัครขึ้น เพื่อบูรณาการอาสาสมัครที่มีอยู่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โดยการสรรหา อบรม และให้การส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

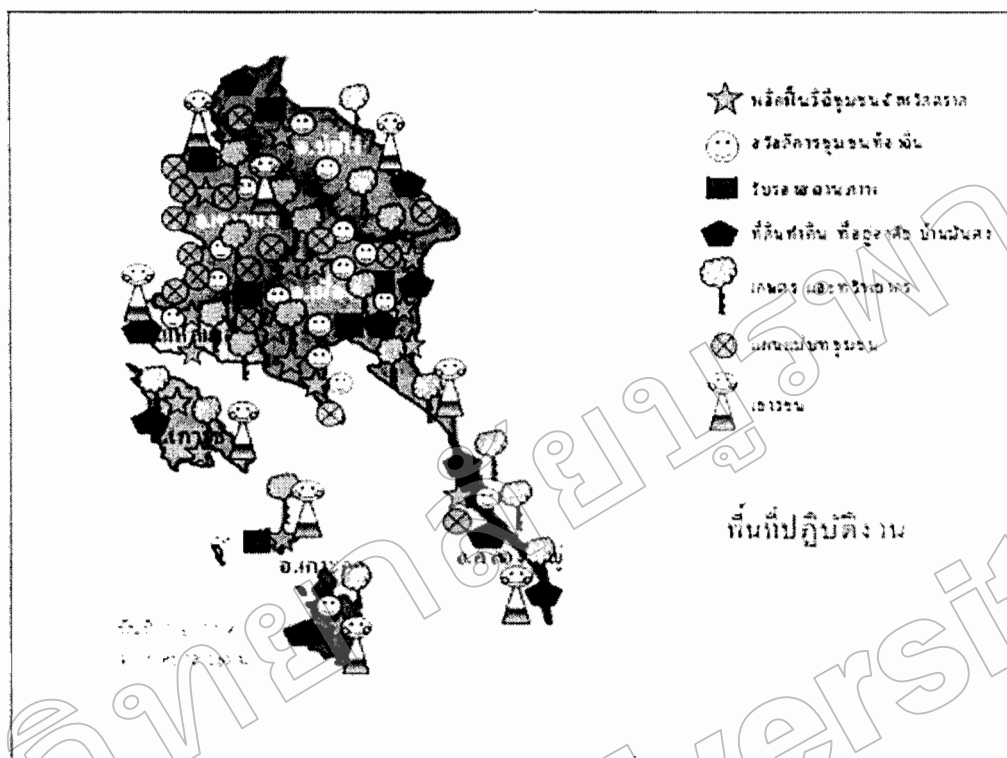
จากงบประมาณโครงในปี การเสริมสร้างขีดความเข้มแข็งในปีแรกทำให้งบประมาณลงมายังองค์กรชุมชนคนตราดจึงทำให้ในปี พ.ศ. 2547 องค์กรชุมชนคนตราดมีเครือข่ายการทำงานทั้งสิ้น 18 เครือข่าย (องค์กรชุมชนคนตราด, ม.ป.ป.) และเมื่อได้องค์กรทั้งสิ้น 18 เครือข่ายแล้วทางองค์กรชุมชนคนตราดจึงได้ หนุนช่วยเครือข่ายในการพัฒนา โดยหนุนเสริมงบประมาณองค์กรละ 2 แสนบาท องค์กรเครือข่ายทั้ง 18 องค์กร นั้นสามารถแบ่งประเภทเครือข่ายได้ 3 ประเภท คือ เครือข่ายขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก อธิบายดังต่อไปนี้คือ (บุญน้อม ศิลาสันต์, 2550, หน้า 90-91)

เครือข่ายขนาดใหญ่จำนวน 7 เครือข่าย ประกอบด้วย เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มกองทุนหมู่บ้านจังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มชุมชนแก้ไขปัญหาเสพยาเสพติด เครือข่ายสตรีอาสาพัฒนาเมืองตราด เครือข่ายกลุ่มเกษตรกร เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรจังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มประชาคมคนตราด

กลุ่มเครือข่ายขนาดกลาง จำนวน 4 เครือข่ายประกอบด้วย เครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มหมอดินจังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มเยาวชนคนดีศรีเมืองตราด

เครือข่ายขนาดเล็ก จำนวน 7 เครือข่าย ประกอบด้วย เครือข่ายกลุ่มคนพิการ เครือข่ายกลุ่มพัฒนาชุมชนเมืองตราด เครือข่ายกลุ่มปศุสัตว์จังหวัดตราด เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน เครือข่ายกลุ่มครูอาสาพัฒนาชุมชนเมือง เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข และ เครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)

ในปี พ.ศ. 2548 คณะทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดองค์กรชุมชนได้เปลี่ยนการทำงานในเรื่องการทำงานที่เน้นเชิงพื้นที่ (Area Land Approach) เป็นการพัฒนางานประเด็น (Issue Lasea Approach) มีคณะทำงานทั้งหมด 54 คนจาก 18 เครือข่าย โดยการทำงานเป็นการทำงานในนามของ สตจ.ปชช. ที่ประยุกต์นโยบายฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น เป็นนโยบายหลักในการทำงานในการแก้ปัญหาคความยากจนตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะทำงานที่สำคัญอยู่ 7 ประเด็นงาน คือ พลิกฟื้นวิถีชุมชนจังหวัดตราด สวัสดิการชุมชนท้องถิ่น การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน ประเด็นงานเรื่องที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและบ้านมั่นคง การเกษตรและทรัพยากร แผนแม่บทชุมชน และเรื่องเยาวชน ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวได้ขยายอยู่ในพื้นที่ 7 อำเภอ 33 ตำบล และ 9 เทศบาล ของจังหวัดตราด ดังภาพที่ 6 คือ (องค์กรชุมชนคนตราด, ม.ป.ป.)

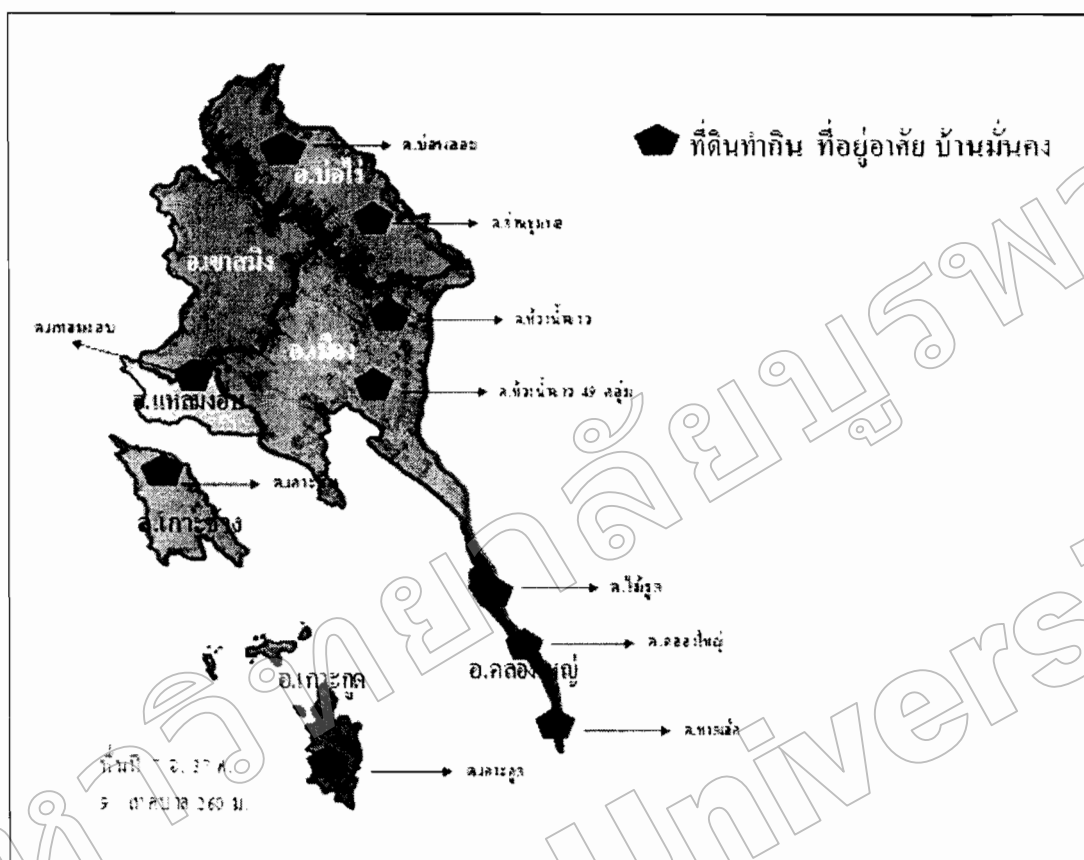

ภาพที่ 6 การขับเคลื่อนประเด็นงานขององค์กรชุมชนคนตราดในพื้นที่

จากภาพที่ 6 สามารถแยกประเด็นการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดในการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดได้ทำงานซึ่งสามารถอธิบายแยกประเด็นงานต่าง ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ดังต่อไปนี้

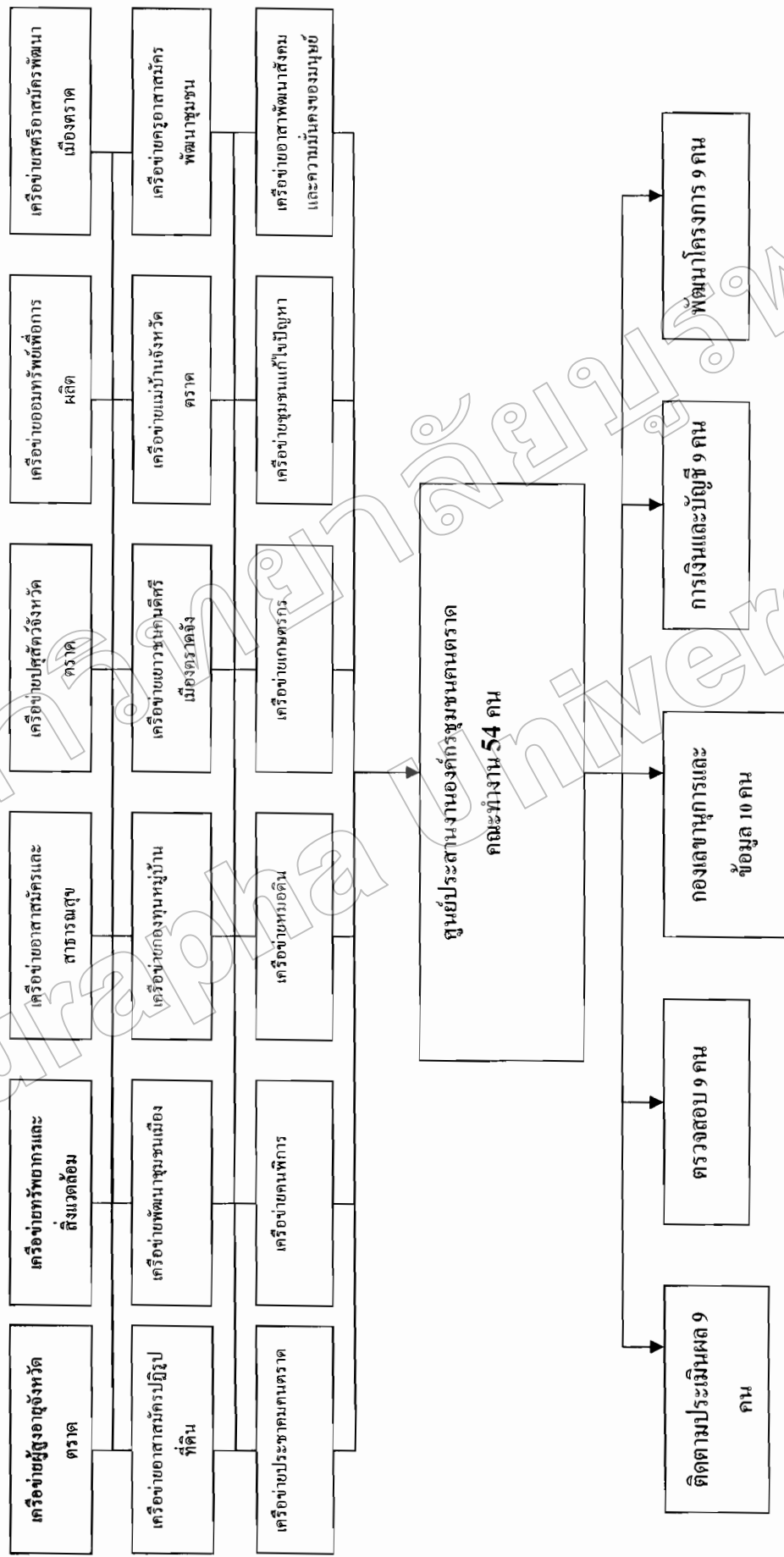
1. ยุทธศาสตร์พลิกฟื้นวิถีชุมชนซึ่งมีการทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ ของขบวนจังหวัดตราดโดยใช้งบประมาณลงพื้นที่ต่าง ๆ ดังภาพที่ 7 คือ (องค์กรชุมชนคนตราด, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 11 การขับเคลื่อนงานของเครือข่ายเยาวชนคนดีศรีเมืองตราด

ภาพที่ 13 การขับเคลื่อนงานเรื่องที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและบ้านมั่นคง

จังหวัดตราดได้รับเงินสนับสนุนงบประมาณในนามของ ศตจ.ที่จัดสรรให้ดำเนินการในครั้งแรกจำนวน 50,000 บาท โดยให้แต่ละจังหวัดได้ทำการจัดเวทีเพื่อหาสมาชิกที่ให้เข้ามาทำงานตามประเด็นงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย โดยจังหวัดตราดได้จัดตั้งทีมงานที่ทำงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นของการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นทีมขึ้นมาได้แก่ ทีมสวัสดิการ ทีมที่อยู่อาศัย ทีมที่ดินทำกิน ทีมเกษตร ทีมทรัพยากร (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2552) คณะทำงานดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้นขององค์กรชุมชนคนตราดที่พัฒนาจากขบวนจังหวัดมาเป็นศตจ.ปชช. มีโครงสร้างตามภาพที่ 14 ดังนี้ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551, หน้า 53)

ภาพที่ 14 โครงสร้างองค์กรชุมชนคนตราด

จากภาพที่ 14 สามารถอธิบายได้ว่า คณะทำงานทั้ง 54 คนที่มาจาก 18 เครือข่ายได้เข้ามาทำงานในองค์กรชุมชนคนตราด โดยแบ่งงานออกมาเป็นทีมที่สำคัญซึ่งหน้าของแต่ละทีมที่เข้ามาทำงานมีหน้าที่สำคัญ ดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 58 - 59)

1. ระบบเลขานุการ องค์กรชุมชนคนตราดมีกองเลขานุการที่แตกต่างจากกลไก ขบวนการจังหวัดอื่นคือ การจ้างเจ้าหน้าที่ประจำกองเลขานุการ 2 คน โดยสมาชิกเครือข่ายมีมติ ให้หักเงินงบประมาณจากโครงการของพื้นที่ร้อยละ 10 ดังนั้นกองเลขานุการจึงสามารถจัดการ กับข้อมูลได้ดีกว่าจังหวัดอื่นโดยเปรียบเทียบ (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2552) บทบาทสำคัญของเลขานุการของตราดก็คือ สรุปโครงการของพื้นที่ให้รวมเป็นแผนงาน จัดการเรื่องการ ทำบันทึกข้อตกลง (MOU) กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในฐานะเป็นผู้ให้ทุน การรายงานผล ระหว่างการปฏิบัติงานจากพื้นที่และประมวลให้เป็นเอกสารสำหรับการต้องวงงบประมาณ การ จัดทำเอกสารสรุปงบประมาณโดยมีหลักฐานทางการเงิน เช่น ใบเสร็จรับเงิน

2. ระบบการเงินและบัญชี องค์กรชุมชนคนตราดจำเป็นต้องมีการจัดระบบบัญชี 2 ระบบคือ ระบบบัญชีที่เป็นทางการเพื่อติดต่อกับองค์กรภายนอกและการบริหารการเงินภายใน เช่น การโยกงบประมาณเพื่อให้จัดการเรื่องเงินให้เป็นทรัพยากรองค์กรในการทำงานของสมาชิก เครือข่ายได้การจำเป็นที่ต้องใช้ระบบ โยกเงินขององค์กรชุมชนคนตราดก็เนื่องจากปัญหาการอนุมัติ โครงการของ พอช.รวมถึงระบบการเบิกจ่ายเงินงวด โครงการที่บางครั้งเกิดความล่าช้าเนื่องจากการ รายงานผลงานประจำงวดจากพื้นที่จังหวัดตราดไปสู่ส่วนกลางพบว่าบางครั้งเอกสารที่ส่งไป ส่วนกลางหายบ่อย จนทำให้การเบิกเงินประจำงวดล่าช้าไปโดยใช้เหตุ

3. ระบบข้อมูลและสารสนเทศ เท่าที่ผ่านมาองค์กรชุมชนคนตราดมีการเก็บเรียบเรียง ข้อมูลโครงการที่สมบูรณ์ที่สุดก็คือข้อมูลเกี่ยวกับการรับรองสถานภาพองค์กร นอกจากนี้ยังมีความ พยายามที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ มาเพื่อใช้ประกอบกับข้อมูลขององค์กร ชุมชนคนตราดให้มีความหนักแน่นมากขึ้นในการนำเสนอทางเลือนนโยบายหรือการจัดทำแผนแต่ ยังไม่ได้มีการจัดทำข้อมูลอย่างเป็นระบบ

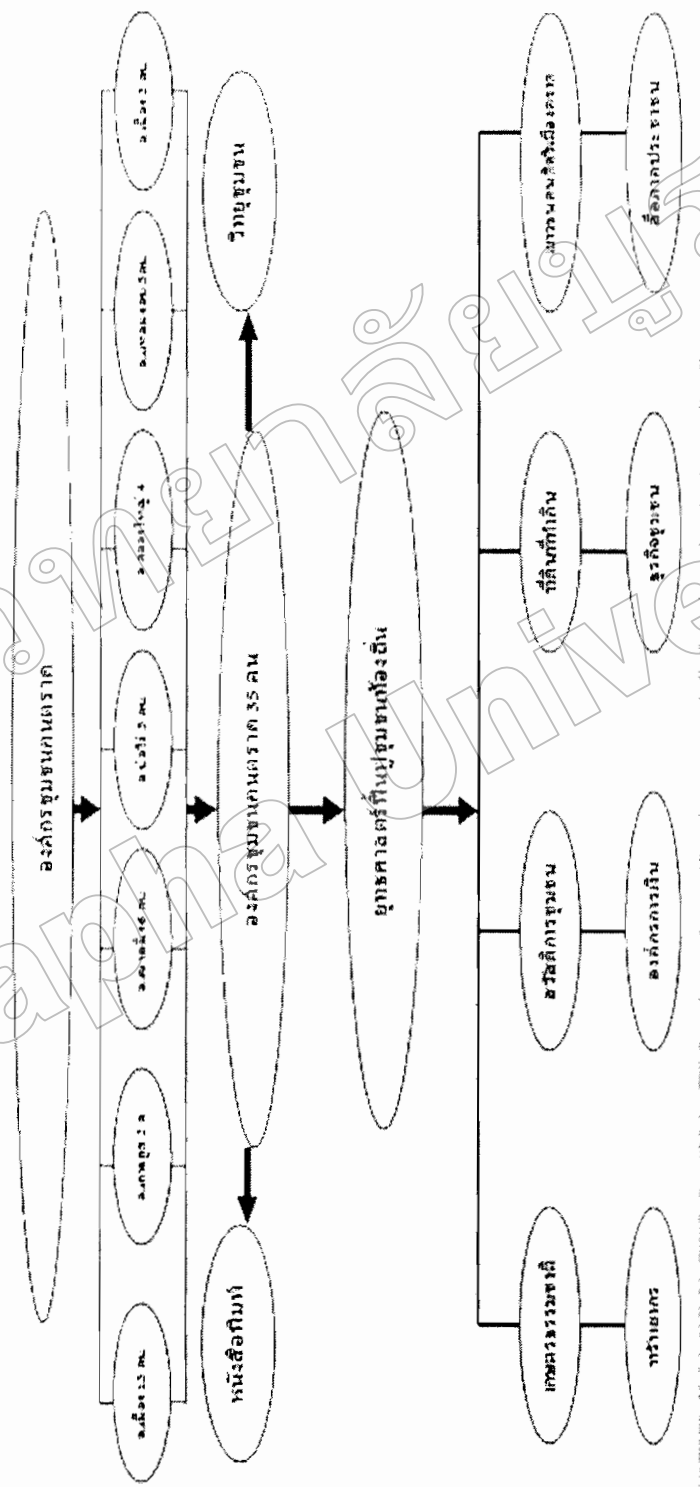
4. ระบบการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร องค์กรชุมชนคนตราดใช้การโทรศัพท์ ติดต่อกันระหว่างสมาชิกเป็นหลัก โดยมีเอกสารเป็นตัวกำกับอย่างเป็นทางการ (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2552)

5. การติดตามและประเมินผลองค์กรชุมชนคนตราดจะใช้การติดตามผลใน 2 รูปแบบ คือ การประชุมประจำเดือนขององค์กร และการติดตามในภาคสนามเพื่อติดต่อพูดคุยกับผู้นำตาม ประเด็นที่รับผิดชอบรวมถึงการเข้าไปช่วยเหลือแก้ปัญหาให้โครงการสามารถขับเคลื่อนไปได้

ราบรื่น ส่วนการประเมินผลนั้นยังไม่ได้มีการทำอย่างมีแบบแผนเป็นประจำเวียน โครงการฟื้นฟูวิถีชุมชนท้องถิ่น (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2552)

หลังจากได้มีการจัดตั้งทีมงานในการทำงานของภาคประชาชนด้านต่าง ๆ แล้วไปจัดทำแผนของคนที่จะไปทำงานร่วมกับภาครัฐในประเด็นของตนในเรื่องของการนำเสนอแผนการดำเนินงานในส่วนของภาคประชาชน จากนั้นทางศตจ.จังหวัดตราดได้รับการสนับสนุนงบประมาณ อีกจำนวน 100,000 บาท เพื่อเข้าไปสนับสนุนการทำงานของทีมงานที่จัดขึ้นมาในแต่ละทีมงาน ในขณะเดียวกันทีมงานของภาคประชาชนที่จัดตั้งขึ้นมานั้นสามารถนำเสนอโครงการตามประเด็นงานของตนขึ้นไปยัง ศตจ.ระดับชาติได้อีกจากงบประมาณเดิมที่ได้รับมา เช่น ทีมสวัสดิการและทรัพยากรนั้น ได้รับการจัดสรรงบประมาณศตจ. ในการสนับสนุนงบประมาณให้จังหวัดละ 700,000 บาท และงานประเด็นที่ดิน ที่อยู่อาศัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณ 300,000 บาท เป็นต้น (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2552)

ในปี พ.ศ. 2552 จากนโยบายการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราดได้มีการจัดประชุมคณะทำงานและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการทำงานของขบวนจังหวัดตราด โดยมีการทำงานตามประเด็นงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศูนย์องค์กรชุมชนคนตราดระดับอำเภอขึ้นเพื่อสะดวกต่อการทำงาน โดยมีการทำงานเป็นประเด็นงานต่าง ๆ ดังภาพที่ 15 ที่แสดงโครงสร้างองค์กรชุมชนคนตราดต่อไปนี้ (องค์กรชุมชนคนตราด, 2552)

ภาพที่ 15 โครงสร้างใหม่ขององค์กรชุมชนคนตราด

3. การพัฒนาการขององค์กรชุมชนคนตราด

จากการพัฒนาขององค์กรชุมชนคนตราดแสดงให้เห็นว่าองค์กรชุมชนคนตราดมีการพัฒนาที่มีลักษณะของการพัฒนาในเชิงโครงสร้างที่ดีได้จากจำนวนของกลุ่ม หรือปริมาณงานที่ได้ทำมากกว่าการพัฒนาในเชิงคุณภาพ การพัฒนาสำคัญมีดังต่อไปนี้

3.1 การพัฒนาจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการมาเป็นสจ.ปชช.

องค์กรชุมชนคนตราดพัฒนาดนเองจากการทำงานในรูปแบบของขบวนจังหวัดมาเป็นการทำงานในนามของศูนย์อำนวยการเพื่อต่อสู้เอาชนะความยากจนภาคประชาชน จังหวัดตราด ตามนโยบายของรัฐบาลที่มีคำสั่งให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการเพื่อต่อสู้เอาชนะความยากจนภาคประชาชน ใน พ.ศ. 2549 โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแล หลังจากที่รัฐบาลนโยบายในเรื่องของการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวแล้ว โดยได้มีคำสั่งศูนย์ในการแต่งตั้งคณะทำงานของสจ.ปชช. จังหวัดตราดในปี พ.ศ. 2549 เพื่อให้เข้าไปทำงานแก้ปัญหาตามนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน (ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติที่ 9, 2549)

องค์กรชุมชนคนตราดในฐานะองค์กรภาคประชาชนที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้จัดตั้งคณะทำงานของจังหวัดตราดของศูนย์ประสานงานเพื่อต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนขึ้นตามนโยบายของภาครัฐเพื่อเข้าไปดำเนินการในเรื่องของการแก้ไขปัญหายากจน โดยขบวนจังหวัดจะทำหน้าที่ประสานกับความร่วมมือระหว่างขบวนชุมชน ภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ในการรวบรวมปัญหาของหน่วยงานภาคประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ม.ป.ป, หน้า 2; ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติที่ 9, 2549)

การพัฒนาภายใต้การทำงานของศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน ทำให้องค์กรชุมชนคนตราดในฐานะตัวแทนของภาคประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ในการแก้ปัญหาในเรื่องของความยากจนดังกล่าว ใน พ.ศ. 2549 มีเป้าหมายในการเข้าถึงครัวเรือนจำนวน 5,500 ครัวเรือนตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้คนจนหมดไปใน พ.ศ. 2551 (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2552) สำหรับแนวทางการดำเนินการ พ.ศ. 2549 ที่ภาคประชาชนได้ร่วมกันกำหนด ประกอบด้วยแนวทางหลัก ดังนี้

3.1.1 องค์กรชุมชนเป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับพื้นที่

3.1.2 ปรับโครงสร้างกลไก สจ.ปชช. โดยให้องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญ ในการเชื่อมโยง การทำงานระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด และระดับชาติ ร่วมกับภาคีพัฒนาในทุกระดับ โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นกองเลขา ร่วมกับชุมชน

3.1.3 พื้นฟูชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างศักยภาพให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยเชื่อมโยงประเด็นการพัฒนาให้เกิดการบูรณาการ

3.1.4 สนับสนุนการจัดการระบบข้อมูลและการจัดการความรู้ ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จังหวัด และเชื่อมโยงสู่นโยบาย

3.1.5 สนับสนุนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ เพื่อการเรียนรู้ และการแก้ปัญหความยากจนร่วมกันของภาคประชาชน และภาคีพัฒนาอื่น ๆ

3.1.6 จัดระบบติดตาม สนับสนุนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม และเรียนรู้การดำเนินงานของ สตจ.ปชช. ทุกระดับ

3.1.7 จัดระบบงบประมาณที่ยืดหยุ่นคล่องตัว เอื้อต่อการขับเคลื่อนงานของภาคชุมชน

การทำงานภายใต้สตจ.ปชช.ตราดได้ใช้แนวทางในการพัฒตามน โยบายพลิกฟื้นวิถีชุมชนคนตราด เป็นนโยบายหลักในการพัฒนา โดยการดำเนินงานตามประเด็นงานขององค์กร ได้แก่ เกษตรกรรมชาติ องค์กรการเงิน แก้นี้วิสาหกิจชุมชน ทรัพยากร ที่ดินที่อยู่อาศัยโดยมีเป้าหมายในการพัฒนาในเรื่องของการแก้ปัญหายากจน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551, หน้า 55)

จากการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดที่ทำงานเป็นองค์กรไม่เป็นทางการจนมีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ทำให้ชาวบ้านจังหวัดนั้นสามารถทำงานชุมชนได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และทำให้ นางสิริวรรณ บุตรราช ผู้นำของสตจ.ปชช.จังหวัดตราดได้ เข้าไปร่วมประชุมร่วมกับภาครัฐในทุก ๆ เดือนทำให้มีการยอมรับตัวตนขององค์กรชุมชนคนตราดในหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551, หน้า 55) ผลจากการทำงานประสานร่วมมือดังกล่าวทำให้องค์กรชุมชนคนตราดได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐให้สามารถเข้าไปนั่งร่วมประชุมในที่ประชุมจังหวัดร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดของทุกเดือน (สิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2552) ดังนั้นการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดจึงเป็นการทำงานที่สามารถทำให้ผู้นำขององค์กรเข้าไปมีบทบาทสำคัญในฐานะตัวแทนขององค์กรภาคประชาชนในการเข้าไปมีส่วนมากในเรื่องของนโยบายสาธารณะมากขึ้นในจังหวัดตราด

3.2 การพัฒนาจากการทำงานในรูปแบบของสตจ.ปชช.มาเป็น สจพ.ปชช.

การพัฒนาขององค์กรชุมชนคนตราดมีการจากการทำงานในนามของสตจ.ปชช. มาเป็นสจพ.ปชช. ใน พ.ศ. 2550 เมื่อมีคำสั่งจัดตั้งศูนย์จัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สจพ.ปชช.) และคณะกรรมการดำเนินงานในศูนย์

ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 โดยในส่วนขององค์กรชุมชนคนตราดมี นางศิริวรรณ บุตรราช ได้เป็นคณะกรรมการทำงานในศูนย์ดังกล่าว (ศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ 4, 2550)

การทำงานภายใต้ สจพ.ปชช. ได้เน้นการพัฒนาที่ประชาชน เป็นการทำงานในเรื่องของการเชื่อมโยงการทำงานของชุมชนในระดับจังหวัด งานเชิงประเด็นที่เน้นการทำงานระดับตำบลและจังหวัดโดยมีแนวทางการพัฒนางานที่สำคัญ ดังนั้น สดจ.ปชช. จังหวัดมาเป็น สจพ.ปชช. โดยใช้แนวทางในการพัฒนาในนโยบายในปี พ.ศ. 2550 ได้ทำการพัฒนาโดยใช้นโยบายการพัฒนาในเรื่องของการพลิกฟื้นวิถีชุมชนคนตราดเป็นนโยบายในการทำงานในเรื่องของประเด็น(ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2552) ได้แก่ การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น การแก้ปัญหาคความยากจนภาคประชาชน การแก้ปัญหาคที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน การฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ และการพัฒนาองค์กรการเงินฐานราก (บุญน้อม สีลาอาสน์, 2550, หน้า 90-91)

ในปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2552 สจพ.ปชช.ตราด ได้ดำเนินนโยบายหลักในการทำงานในเรื่องของการพลิกฟื้นชุมชนพึ่งตนเองโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งประชาชนเป็นแกนหลัก ตามกรอบนโยบายการพัฒนาของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยเน้นการพัฒนาในด้านดังต่อไปนี้คือ การเชื่อมโยงขบวนงานประเด็นยุทธศาสตร์ การพัฒนาคน กลไก ระบบข้อมูล การติดตาม สื่อ การจัดการองค์กรการเชื่อมโยงภาคีพัฒนา การพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สภาองค์กรชุมชน และขบวนชุมชนเมือง จากที่กล่าวมาการพัฒนาขององค์กรชุมชนคนตราดที่มีการพัฒนาการทำงานจากการพัฒนาเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการมาสู่การทำงานในรูปแบบของ สดจ.ปชช. จนกระทั่งพัฒนามาเป็น สจพ.ปชช. ซึ่งมีปัจจัยหลักที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ก. นโยบายของภาครัฐ

การพัฒนาขององค์กรชุมชนคนตราดมีปรับการทำงานไปตามนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่รับนโยบายมาจากทางภาครัฐอีกทีหนึ่ง ซึ่งการพัฒนาขององค์กรชุมชนในการทำงานในเรื่องของการรับนโยบายของภาครัฐมาปรับเป็นโครงสร้างของการทำงานในส่วนของภาคประชาชนดังต่อไปนี้ องค์กรชุมชนคนตราดได้อาศัยแนวทางยุทธศาสตร์ จาก พอช.มาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์ขององค์กรชุมชนคนตราด ตามลำดับจนกลายมาเป็นนโยบายการทำงานในปัจจุบันขององค์กร โดยในระยะแรกเป็นการขับเคลื่อนในฐานะขบวนองค์กรชุมชน ในระดับจังหวัดที่ทำงานในปี พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2545 คือ การพัฒนาเครือข่ายและเชื่อมโยงขบวน โดยมีการส่งเสริมบทบาทเครือข่ายและองค์กรชุมชนในการพัฒนา การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชนสู่ทิศทางการพึ่งตนเอง การเชื่อมโยงขบวนชุมชนเชิงประเด็นระดับภาคและระดับจังหวัด

ในปี พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2547 กำหนดนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้มีนโยบายการทำงานของภาคประชาชนในขบวนจังหวัด คือ การพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ พื้นฟูชุมชนท้องถิ่น บ้านมั่นคง แผนชุมชน สวัสดิการชุมชน จังหวัดบูรณาการ สันติองค์กรร่วม พัฒนาระบบข้อมูลและการจัดการองค์ความรู้ การพัฒนาความสัมพันธ์ระดับชุมชนระหว่างประเทศ วิทยาลัยการจัดการทางสังคม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 มีคำสั่ง ศตจ.ที่ 2549 ลงวันที่ 31 มกราคม 2549 ในเรื่องของการจัดตั้งศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน (ศตจ.ปชช.) ซึ่งส่งผลให้เกิดการ การจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวมีผู้แทนภาคประชาชนจากทุกภูมิภาคและประเด็นงานพัฒนาต่าง ๆ จำนวน 22 ท่าน เป็นกรรมการ มีผู้ทรงคุณวุฒิในงานพัฒนาและผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 ท่าน มาร่วมเป็นที่ปรึกษา และมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นกรรมการและเลขานุการจากนโยบายดังกล่าวทำให้องค์กรชุมชนคนตราดได้จัดตั้ง ศตจ.ปชช. ระดับจังหวัดมาทำงานบูรณาการร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนในระดับจังหวัดขึ้นมาในปี พ.ศ. 2549 โดยนำประเด็นการพัฒนา ดังนี้ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2552)

การแก้ปัญหาเรื่องที่ดินที่ทำกิน โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก สามารถเชื่อมทั้งอุปสงค์และอุปทานที่มีอยู่ในพื้นที่ได้เอง สํารวจทั้งคนจนและที่ดินที่มีอยู่และดำเนินการให้ที่ดินว่างที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน มาใช้ประโยชน์โดยคนจนและชุมชน การแก้ปัญหาที่ดินที่ควรให้ที่ดินชุมชนเป็น โฉนดชุมชน และมีการพัฒนาระบบของชุมชนอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน

การเชื่อมระบบการเงินของชุมชน พัฒนาระบบองค์กรการเงินให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นกลไกกลางของการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนและโดยชุมชนเอง ให้องค์กรการเงินเป็นกลไกกลางของชุมชนในการแก้หนี้สินของสมาชิกทุกคน สร้างระบบการออม กองทุนสวัสดิการ และการเงินครอบครัวที่สมดุลและมีวินัยร่วมกัน

ใช้การสำรวจและปรากฏการณ์ความจนที่มีอยู่ในพื้นที่นำไปสู่การวิเคราะห์ถึงเหตุและหาวิธีแก้ปัญหา สร้างระบบข้อมูล ความรู้ วางแผนชุมชน แผนการปฏิบัติการพัฒนาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อฟื้นฟูระบบท้องถิ่นอย่างมีแผนและเป็นขบวนการ

การสร้างระบบสวัสดิการพื้นฐานของชุมชนเอง ที่สามารถดูแลคนทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งเด็ก ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ รวมทั้งสวัสดิการเชิงพัฒนาและสร้างโอกาสทางสังคม สร้างความรู้ สร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

ประเด็นการจัดการทรัพยากร พื้นระบบทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งเพื่อการยังชีพ และเป็นระบบสวัสดิการพื้นฐานของชุมชนและสังคม สร้างระบบเกษตรยั่งยืน

พิจารณาแนวทางรูปแบบสร้างความมั่นคงของอาชีพและการทำมาหากิน ให้อาชีพเกษตรกรรมสามารถเกิดความมั่นคงและมีศักดิ์ศรี อาชีพในชุมชนท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย เพื่อที่จะรองรับคนในท้องถิ่นที่หลากหลาย การสร้างระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจ และอาชีพที่เข้มแข็งของคนในท้องถิ่นเอง ทำให้คนท้องถิ่นไม่ทิ้งถิ่นไปทำงานที่อื่น

ในปี พ.ศ. 2549 มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง จัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ศพ.) ขึ้นเพื่อทำงานในเรื่องของประเด็นปัญหาในเรื่องของการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบท ยุกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของความสมดุลดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุผลภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การขจัดความยากจนและพัฒนาชนบท ให้แก่ประชาชนด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และรวบรวม บริหารจัดการข้อมูลคนยากจนในพื้นที่และแบ่งแยกปัญหาให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้การดำเนินการช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาใช้องค์กร หน่วยงาน และทรัพยากรรวมทั้งการดำเนินการด้านงบประมาณในการสนับสนุนและพัฒนาตามความเหมาะสมทั้งในด้านการให้ความรู้เทคโนโลยี และการพัฒนาอาชีพ โดยความร่วมมือจากภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินงาน (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 287, 2549)

จากคำสั่งจัดตั้งศูนย์ ดังกล่าวทำให้ในปี พ.ศ. 2550 ศพ. ได้ดำเนินการ จัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ศพ.ปช.) และแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อปฏิบัติงานในศูนย์ดังกล่าว โดยมีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยภาคประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่นในเรื่องของการแก้ไขปัญหาความยากจน (ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ 4, 2550) ซึ่งการทำงานของ ศพ. ภาคประชาชน เป็นเน้นการทำงานในเรื่องของการเชื่อมโยงการทำงานของชุมชนในระดับจังหวัด งานเชิงประเด็นที่เน้นการทำงานระดับตำบลและจังหวัดเป็นสำคัญ (7 ปี พอช.กับกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน, 2550)

ข. งบประมาณการหนุนเสริมจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ในฐานะที่องค์กรชุมชนคนตราดเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นและพัฒนาภายใต้การทำงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จึงทำให้ทางสถาบันได้มีการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาซึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2552 องค์กรชุมชนคนตราดได้รับงบประมาณจากสถาบันทั้งสิ้น 26

โครงการ เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 12,403,378 บาท ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (องค์กรชุมชนคนตราด, 2550)

1. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนจังหวัดตราด 800,000 บาท

2. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน

184,460 บาท

3. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มเกษตรกรและแม่บ้านจำนวน 198,000 บาท

4. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มปศุสัตว์จำนวน 76,460 บาท

5. โครงการเพิ่มขีดความสามารถเครือข่าย อสม. จำนวน 96,500 บาท

6. โครงการเพิ่มขีดความสามารถเครือข่ายปศุสัตว์จำนวน 131,598 บาท

7. โครงการเพิ่มขีดความสามารถของเครือข่ายชมรมคนพิการ จำนวน 30,000 บาท

8. โครงการพลิกฟื้นวิถีชุมชนตำบลเทพนิมิตจำนวน 462,110 บาท

9. โครงการพลิกฟื้นวิถีชุมชนตำบลตะกวดจำนวน 693,500 บาท

10. โครงการพลิกฟื้นวิถีชุมชนบ้านเปร็ดโน ตำบลห้วยน้ำขาวจำนวน 380,000 บาท

11. โครงการจัดทำแผนชุมชน 16 ตำบล จำนวน 960,000 บาท

12. โครงการยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดตราด 6 ประเด็น จำนวน

1,294,000 บาท

13. โครงการแก้ไขปัญหาเกษตรและทรัพยากรตราดจำนวน 230,000 บาท

14. งบประมาณเสริมสวัสดิการชุมชนพึ่งตนเองได้ 2 ตำบลจำนวน 200,000 บาท

15. โครงการพลิกฟื้นวิถีชุมชนจังหวัดตราด 12 ตำบลจำนวน 3,002,250 บาท

16. โครงการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน 4 ตำบลนำร่องจำนวน 40,000 บาท

17. โครงการประเด็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจำนวน 200,000 บาท

18. โครงการบูรณาการแก้ไขปัญหาที่ดินที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยจำนวน 300,000 บาท

19. โครงการสวัสดิการชุมชนสู่สังคมไม่ทอดทิ้งกันตราดจำนวน 700,000 บาท

20. โครงการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนขยายผล 18 ตำบล จำนวน 180,000 บาท

21. โครงการพัฒนาศักยภาพเยาวชนคนรุ่นใหม่ (พมจ.) จำนวน 75,000 บาท

22. โครงการพลิกฟื้นวิถีชุมชนคนตราดจำนวน 800,000 บาท

23. โครงการสำนักกรักชุมชน คนรุ่นใหม่

24. โครงการพลิกฟื้นวิถีชุมชนคนตราดปี 2551 จำนวน 900,000 บาท

25. โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการฟื้นฟูศักยภาพขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดตราด

จำนวน 100,000 บาท

26. โครงการการเสริมสร้างศักยภาพในการป้องกันและแก้ปัญหาชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ ภาคตะวันออก (จังหวัดตราด) จำนวน 370,000 บาท

งบประมาณดังกล่าวได้สนับสนุนไปตามกรอบนโยบายการทำงานของสถาบันในเรื่องของการทำงานพัฒนาภาคประชาชน โดยทางองค์กรชุมชนคนตราดนำกรอบของสถาบันมาประยุกต์ให้เข้ากับการทำงานในพื้นที่จังหวัดตราด

ก. ปัจจัยเรื่องผู้นำ

องค์กรชุมชนคนตราดมีผู้นำที่มีความโดดเด่นในการบริหารงานในกลไกจังหวัดที่มีภาวะผู้นำที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาการทำงานในสายตาของแกนนำกลุ่มองค์กรเครือข่ายดังนี้

1. ความสามารถในการจัดตั้งเครือข่ายผู้นำองค์กรชุมชนคนตราดมีภาวะในเรื่องของความเป็นผู้นำ คือ ความสามารถในการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรของภาคประชาชนในอำเภอต่าง ๆ มาเป็นเครือข่ายในกระบวนการนันทศาสตร์ไปใช้เช่นเรื่องการเงินได้ดั่งนายสมพงษ์ อินทสุวรรณ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว ที่ทำเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในตำบลห้วยน้ำขาวมาร่วมเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้ดั่งผู้ใหญ่อัมพร แพทย์ศาสตร์ของบ้านเป็ดในมาร่วมในเรื่องของทรัพยากร หรือเรื่องเกษตรอินทรีย์ได้ดั่งนายจรัสรัตน์ หวลถนอม จากตำบลหนองเสม็ด เป็นต้น ความสามารถในการจัดตั้งเครือข่ายของผู้นำเป็นไปตามคำกล่าวของแกนนำองค์กรเครือข่ายผู้หนึ่งที่ให้ความเห็นว่า (สมพงษ์ อินทสุวรรณ, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 55)

“ถ้าแต่จะระดมคนจากกลุ่มที่เข้มแข็งตามธรรมชาติมาเป็นเครือข่าย”

2. ผู้นำสามารถเข้าถึงผู้ตัดสินใจ (Access) ทั้งนี้เนื่องจากคุณศิริวรรณ บุตรราช เป็นผู้มีส่วนทางสังคมสูงเป็นที่ยอมรับในเวทีภาคประชาชนในระดับชาติเนื่องจากมีความเป็นผู้ใหญ่มีความน่าเชื่อถือ มีตำแหน่งเป็นกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนถึง 2 วาระติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน การมีเครือข่ายภาคีที่กว้างขวางในระดับประเทศ มีผลอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนขบวนจังหวัดที่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะการประสานงานและการสนับสนุนงบประมาณดังคำกล่าวที่ว่า (วัน พิมพ์ปราบ, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ หน้า 56)

“พี่แต่มีข้อมูลเร็วกว่าราชการ”

3. ผู้นำเป็นปากเสียงให้กับชาวบ้านในจังหวัดตราด ชาวบ้านพื้นฐานในจังหวัดตราดมีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรายย่อยซึ่งหมายความว่าตนเป็นเกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตของตนเองในระดับพอเพียง การใช้แรงงานในครอบครัวและการผลิตต้องขึ้นอยู่กับวงจรตลาดของระบบทุนนิยม (วัน พิมพ์ปราบ, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 56) ดังนั้นวิถีชีวิตของคนตราดจึง

“สนใจแต่ส่วนของตนเอง”และ “ไม่มีเวลาพอต้องเข้าสวนอย่างเดียว” ดังนั้นจึงห่างเหินจากการติดต่อกับราชการจนมีภาพพจน์ว่า “คนตราดไม่ชอบพูดมาก” และ “ไม่แสดงความเห็นเมื่อไม่เห็นโฉลก” (สมาน มั่นคง, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 56) ดังนั้น “พี่แก้ว” หรือคุณศิริวรรณ บุตรราช ซึ่งย้ายจากจังหวัดขอนแก่นมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดตราดโดยมีประสบการณ์อาชีพเป็นครูโดยพื้นฐานและมีความสามารถในการเจรจาต่อรองหลังจากที่ได้เข้ามาทำงานพัฒนาในจังหวัดตราด เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและองค์กรชุมชนคนตราดจึงแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำเป็นปากเสียงให้กับชาวบ้านได้ การเป็นปากเสียงให้กับชาวบ้านนั้นครั้งแรกมีลักษณะที่การพูดที่แรงต่อข้าราชการ ดังคำกล่าวที่ว่า (ปราโมทย์ บุญอากาศ, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, หน้า 56) “เจ้แก้วพูดเก่งแต่ข้านผ่าซาก” อัมพร แพทย์ศาสตร์, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ หน้า 56) แต่ในระยะหลังได้ปรับท่าทีจนเป็นที่เข้าใจของข้าราชการจังหวัดตราดคือ “ไม่เป็นพิษเป็นภัย” (ปราโมทย์ บุญอากาศ, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 56)

4. การเป็นผู้นำเชิงรุกในการประสานกับภาคีต่าง ๆ ในจังหวัดตราด (อาคม ภูดิทัศน์, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2552) ในการขับเคลื่อนขบวนจังหวัดตราดองค์กรชุมชนคนตราดจำเป็นต้องมีผู้นำที่ทำงานประสานเชิงรุกกับภาครัฐ และเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งทุนสนับสนุนการขับเคลื่อนขบวนจังหวัด เนื่องจากภาคประชาชนไม่มีองค์กรที่เป็นทางการในระบบราชการจึงจำเป็นต้องทำงานเชิงรุกเพื่อสร้างพื้นที่ของภาคประชาชน

5. ผู้นำมีความสามารถในการบริหารโครงการที่มาจากประสบการณ์การเป็นครู การทำงานกับองค์กรจัดตั้งของภาครัฐและเข้ามาทำงานกองเลขาขององค์กรชุมชนคนตราดทำให้ผู้นำอย่างเช่นคุณศิริวรรณ สามารถพัฒนาทักษะในการบริหารโครงการได้มากกว่าแกนนำคนอื่นเช่นการมีข้อมูลในการวางแผนโครงการ การเขียน โครงการ การรวบรวมโครงการมาเป็นแผนและการรวบรวมผลการดำเนินโครงการ ทักษะดังกล่าวของผู้นำสะท้อนจากแกนนำขององค์กรเครือข่ายที่ว่า (จूरรัตน์ หวลถนอม, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 57)

“นักเขียนโครงการ” “ขอเอง บริหารเอง”

ดังนั้นในการทำงานผู้นำองค์กรชุมชนคนตราดจึงมีบทบาทที่ เป็นผู้ประสานสืบทอดทั้งในแง่การประสานกับแหล่งทุนในการของบประมาณการขับเคลื่อนขบวนจังหวัด และการประสานกับภาคีในภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน วิชาการ การทำงานภายใต้บทบาทของผู้นำโดดเด่นจึงมีบทบาทสำคัญ ที่จะทำให้องค์กรชุมชนคนตราดเข้าไปมีบทบาทสำคัญ และเป็นที่รู้จักของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ในฐานะตัวแทนขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด

4. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนคนตราด

องค์กรชุมชนคนตราดเป็นองค์กรที่มีระบบการทำงานที่นำหน่วยงานภาคประชาชนที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของรัฐ ที่สำคัญคือองค์กรชุมชนคนตราดนั้นเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นภายใต้การขับเคลื่อนงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่ลงมาขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งขบวนจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งองค์กรชุมชนคนตราดเป็นตัวแทนของขบวนจังหวัดตราดที่จัดตั้งขึ้นมาจากการวิเคราะห์พบว่าองค์กรชุมชนคนตราดในปัจจุบันตั้งอยู่บนวิถีหรือวัฒนธรรมการทำงานภายใต้ระบบผู้นำที่มีความโดดเด่นในการขับเคลื่อนดังนั้นการทำงานยุทธศาสตร์ขององค์กรชุมชนคนตราดจึงขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญแต่ในปัจจุบันผู้วิจัยพบสถานการณ์ ที่สมาชิกของขบวนจังหวัดตราดได้ขาดการประชุมหรือมาประชุมนาน ๆ ครั้งอันเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดจากตัวผู้นำขององค์กรสมาชิกนั่นเอง เช่น เครือข่ายพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เครือข่ายสตรีอาสาพัฒนาเมืองตราด เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายเกษตรกรอาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน เครือข่ายกลุ่มครูอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2552) ปรากฏการณ์นี้ก็เป็นความกังวลของผู้นำองค์กรชุมชนคนตราดเช่นกัน เนื่องจากกลัวว่าในอนาคตองค์กรชุมชนคนตราดไม่มีความยั่งยืน ปรากฏการณ์ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาการขาดผู้นำที่จะสืบทอดองค์กรหรือที่เรียกกันว่า “การไม่มีคนแถวสอง” ดังนั้นในกระบวนการบริหารยุทธศาสตร์ในอนาคตองค์กรชุมชนคนตราดมีทางเลือก 2 ประการเพื่อแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนขององค์กร คือ

4.1 ทางเลือกในการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขององค์กรชุมชนคนตราด

ถึงแม้ผู้ทำงานจะเห็นความสำคัญของการพัฒนา ผู้นำรุ่นใหม่ขององค์กรชุมชนคนตราด แต่ก็ยังไม่มีแผนงานและการดำเนินงานที่จริงจังเกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าในการพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่ขององค์กรจำเป็นต้องพิจารณาถึงผู้นำที่พึงประสงค์ในการขับเคลื่อนขบวนจังหวัดของการพัฒนาศักยภาพ ในทางวิชาการพบว่า มินต์สเบิร์ก (Mintzberg, 1994) ได้นำเสนอทักษะและบทบาทของผู้นำในการบริหารที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ในขบวนจังหวัดตราดได้ดังนี้ ที่สำคัญคือ (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2540, หน้า 50-51)

ทักษะด้านจิตสำนึก จิตสำนึกเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้นำรุ่นใหม่ขององค์กรชุมชนคนตราดดังนั้นประการแรกก็คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ในการทำงานคือมีความสามารถในการทำงานในการสร้างภาพองค์กรที่พึงปรารถนาในอนาคตระยะยาวสำหรับภาคประชาชนตราดในอนาคต จิตสำนึกด้านอื่นที่สำคัญในปัจจุบันก็คือ การไม่มีปัญหาเรื่องชู้สาวและความโปร่งใสทางค่านิยมประมาณ (ศิริวรรณ บุตรราช, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2552)

ทักษะในด้านมนุษยสัมพันธ์ผู้นำองค์กรชุมชนคนตราดต้องสามารถทำงานกับคนอื่นและภาคีต่าง ๆ ในจังหวัดตราด ทักษะที่สำคัญได้แก่ การแสดงบทบาทเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ขององค์กรชุมชนคนตราดและการทำงานสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกองค์กรชุมชนคนตราด

ทักษะเฉพาะตัวของผู้บริหารหมายถึงผู้นำจะต้องสามารถระดมคนด้านทรัพยากรมาร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ได้

การมีบทบาทเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศผู้นำรุ่นใหม่ขององค์กรจะต้องแสดงบทบาทเกี่ยวกับการเป็นผู้กำกับติดตามผลการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การกระจายข้อมูลความรู้ให้แก่สมาชิกในเครือข่ายรวมถึงการเป็นปากเสียงสำหรับองค์กรและภาคประชาชนโดยทั่วไป

การมีบทบาททางด้านการตัดสินใจ ผู้นำองค์กรชุมชนคนตราดที่พึงปรารถนาจะต้องมีบทบาทในการสร้างนวัตกรรมใหม่เกี่ยวกับกิจกรรมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเข้าไปแก้ไขความขัดแย้งในเครือข่ายและภาคประชาชน การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เป็นธรรมตลอดจนต้องแสดงบทบาทในการต่อรองกับภาคีอื่น ๆ

ส่วนรูปแบบการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขององค์กรชุมชนคนตราดที่สอดคล้องต่อคนในเครือข่ายของขบวนการจังหวัด ต้องเน้นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดทักษะในการเป็นผู้นำได้จริง ๆ เราอาจสามารถเลือกใช้ได้ตามลำดับความสำคัญดังนี้

การพัฒนาจากการเรียนรู้ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการกลับมาลงทำด้วยตนเองจนเกิดทักษะ เช่น การไปดูงานเพื่อสัมผัสพื้นที่ที่มีภาวะการณำสูงในการขับเคลื่อนขบวนการจังหวัดในประเทศไทย เป็นต้น

การพัฒนาจากการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง การพัฒนารูปแบบนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดการปฏิบัติและการทบทวนบทเรียน (Action – reflection) เพื่อให้ทักษะการเป็นผู้นำเช่น กระบวนการบริหารโครงการแบบมีส่วนร่วมของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund: SIF) เป็นต้น

การจัดอบรมในเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำ เช่น โรงเรียนผู้นำของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นต้น

4.2 ทางเลือกการจัดตั้งจากรูปแบบขององค์กรไม่เป็นทางการมาเป็นการทำงานในรูปแบบสมาคมทางการ

การจัดตั้งเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราดในปัจจุบันมีสมาชิกที่สำคัญได้ประเมินสถานภาพเอาไว้ว่าเป็น “การจัดตั้งหลวม ๆ พร้อมทั้งจะล้มตลอดเวลา” (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2552) ดังนั้นเพื่อให้การทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดมีความยั่งยืนขึ้นจึง

จำเป็นต้องยกระดับการจัดตั้งให้ไปสู่ในรูปแบบที่เป็นทางการมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกหลักที่เป็นผู้ก่อตั้งและขับเคลื่อนองค์กรชุมชนคนตราดเป็นกลุ่มจัดตั้งของรัฐ ตั้งแต่แรกทำให้องค์กรเหล่านี้มีความคุ้นเคยกับการทำงานแบบรัฐและสามารถดำเนินการในฐานะส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นอยู่ได้

องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มที่น่าเสนอโดย อัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond & Powell, 2004) อาจจะนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรชุมชนคนตราด กลุ่มในการขับเคลื่อนทางสังคม อาจแบ่งออกได้ 4 ประเภทตามเกณฑ์ของระดับการจัดตั้งดังนี้

กลุ่มที่ยังไม่มีกติกาสถาที่แน่นอนคือการรวมกลุ่มของคนที่มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน โดยการทำกิจกรรมบางอย่างแต่เป็นการรวมตัวเพียงชั่วคราวครั้งชั่วคราวโดยไม่มีการแบ่งหน้าที่กัน เช่น กลุ่มชุมนุมประท้วง

กลุ่มประเภทชมรมเป็นกลุ่มที่มีการมาพบปะกันเพื่อทำกิจกรรมกันเป็นประจำแต่ยังไม่ได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการกับทางราชการ

กลุ่มที่เป็นสมาคมทางการหมายถึงกลุ่มที่มีการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการกับทางราชการ เช่น มูลนิธิ และสมาคม

กลุ่มที่เป็นสถาบันหมายถึงกลุ่มที่เป็นทางการเช่น มีการพัฒนาจนสามารถปกครองมั่นคงในสังคมได้ เช่น กลุ่มทหาร กลุ่มข้าราชการมหาดไทย เป็นต้น

ถ้าพิจารณาจากเกณฑ์จะพบว่าองค์กรชุมชนคนตราดในปัจจุบันมีการจัดตั้งในรูปแบบกลุ่มประเภทชมรมเป็นสำคัญ ดังนั้นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนขบวนจังหวัดของจังหวัดตราดในระยะยาว ต้องมีการจัดตั้งกลไกภาคประชาชนในแบบสมาคมที่เป็นทางการ การยกระดับองค์กรชุมชนคนตราดไปสู่ความเป็นทางการมากขึ้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของขบวนจังหวัด ทั้งนี้เป็นการสร้างการยอมรับในวงกว้างในระดับภาครัฐและภาคีระดับบน เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้กับภาคประชาชนของขบวนจังหวัดตราด

อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าการขับเคลื่อนขบวนจังหวัดตราดในปัจจุบันจะได้รับการยอมรับจากภาคีต่าง ๆ เช่น พอช. สภาพัฒนาการเมือง แต่การยอมรับก็ยังอยู่ในวงจำกัด โดยในระยะยาวการพัฒนาขบวนจังหวัดยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย องค์กร ภาคีต่าง ๆ ที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาประชาชนแต่ ณ วันนี้ขบวนจังหวัดไม่มีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อให้องค์กรชุมชนคนตราดได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการมากขึ้น โดยเฉพาะในทางกฎหมายหรือนิรนัย ดังนั้นองค์กรชุมชนคนตราดจึงควรยกระดับการจัดตั้งขบวนภาคประชาชนที่เป็นทางการตามกฎหมายในรูปแบบสมาคม รวมทั้งขยายบทบาทภาระหน้าที่ที่ชัดเจนของขบวนจังหวัด ในฐานะผู้รวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชน (Interest Aggregation) พื้นที่ในขบวนจังหวัด

ตราดในประเด็นปัญหาต่าง ๆ และการการผลักดันนำเสนอปัญหาและความต้องการของประชาชน
 ผู้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ (Interest Articulation) เชนนโยบายทั้งในเวทีระดับชาติและระดับ
 ท้องถิ่น รวมทั้งเครือข่ายและภาคีร่วมต่าง ๆ

รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มทางการเมืองขององค์กรชุมชนคนตราดอาจจะพิจารณาในลักษณะ
 ของสมาคมที่มีสาระตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 78 บัญญัติความหมายของ
 สมาคมไว้ว่า “การก่อตั้งสมาคมเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกันและมีใช้เป็นการ
 หักกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวล
 กฎหมายนี้” แสดงให้เห็นว่าการก่อตั้งสมาคมจะมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

เป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคล เพื่อกระทำการใด ๆ เป็นการต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำกันเพียง
 ชั่วครั้งชั่วคราวแล้วเลิกไป

เป็นแนวทางปฏิบัติต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลข้อบังคับสมาคมเป็นแนวทางปฏิบัติ
 ของคณะกรรมการและสมาชิกของสมาคม และรายการในข้อบังคับสมาคมอย่างน้อยต้องมีรายการ
 ต่อไปนี้

ชื่อสมาคม เป็นการระบุชื่อเฉพาะของสมาคมนั้น ๆ และจะต้องมีคำว่า สมาคม
 ประกอบชื่อด้วย

วัตถุประสงค์ของสมาคม เป็นรายการแสดงให้เห็นว่า สมาคมที่ดั่งขึ้นมามีเป้าหมายจะ
 กระทำในกิจการใดแน่ชัด

ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ และที่ตั้งสำนักงานสาขาทั้งปวง เป็นรายการแสดงสถานที่ตั้ง
 สำนักงานใหญ่ของสมาคม และที่ตั้งสำนักงานสาขาของสมาคม หากสมาคมประสงค์จะจัดตั้งขึ้น
 วิถีรับสมาชิก และการขาดจากสมาชิกภาพ เป็นรายการแสดงถึงวิธีการจัดหาสมาชิก
 และการขาดจากการเป็นสมาชิกของสมาคมนั้น ๆ

อัตราค่าบำรุง เป็นการกำหนดอัตราค่าบำรุงสมาคมที่สมาชิกจะต้องชำระให้แก่
 สมาคมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกิจการของสมาคมแต่ละแห่ง

ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการของสมาคม เนื่องจากในประมวลกฎหมายแพ่งและ
 พินิชย์ฉบับใหม่นี้ กำหนดให้การบริหารของสมาคมต้องกระทำในรูปคณะกรรมการเท่านั้น จึง
 กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนกรรมการของสมาคม การตั้งกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง
 ของกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ และการประชุมของคณะกรรมการ

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการสมาคม การบัญชี และทรัพย์สินของสมาคม เป็นการ
 กำหนดถึงวิธีการบริหารสมาคม การจัดทำบัญชีและทรัพย์สินของสมาคมว่าต้องทำอะไร สามารถ
 ตรวจสอบได้ในแต่ละปี

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ เป็นการกำหนดถึงกำหนดเวลาและวิธีการประชุมใหญ่สมาชิกของสมาคมได้ชัดเจน

จากการพัฒนาองค์กรชุมชนคนตราดในรูปแบบของการเป็นสมาคมเพื่อการทำงานที่จะทำให้องค์กรชุมชนคนตราดให้สามารถทำงานได้อย่างมั่นคงเนื่องจากองค์กรชุมชนคนตราดเป็นการทำงานในรูปแบบของการทำงานที่เป็นไปตามนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หากมีการพัฒนามาเป็นองค์กรที่เป็นทางการจะทำให้องค์กรชุมชนคนตราดสามารถที่จะทำงานต่อร่วมกับภาครัฐได้อย่างดีในฐานะที่เป็นองค์กรทางการ

การก่อรูปของสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด

สภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาภายใต้การรองรับของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนที่ถูกระบุไว้ในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 โดยเจตนารมณ์ของการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยในการนำเสนอในเรื่องของการก่อรูปของสภาองค์กรชุมชนนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอในเรื่องของ ปัจจัยในการก่อรูป กระบวนการดำเนินงาน และการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน ดังนี้

1. ปัจจัยในการก่อรูปของสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด

สภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรของภาคประชาชนที่เกิดขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในปี พ.ศ. 2551 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถดูแล และจัดการตนเองได้ สภาองค์กรชุมชนจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ที่มีอยู่ท้องถิ่นอย่างมีอิสระ การทำหน้าที่ประสานให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นจริง ๆ อีกประการหนึ่งการใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานระหว่างผู้แทนจากกลุ่มต่าง ๆ ชุมชน เช่น วัด โรงเรียน สถานีนามัย และตัวแทนของกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่มีตัวแทนของผู้ที่ไม่เป็นทางการได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางภูมิปัญญา และผู้นำที่เป็นทางการได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553) ซึ่งสภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดมีปัจจัยในการก่อรูปที่สำคัญดังต่อไปนี้

1.1 ความจำเป็นในเรื่องขององค์กรที่ถูกกฎหมายของภาคประชาชน

องค์กรภาคประชาชนเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำงาน โดยมีพัฒนาการขึ้นมาเป็นระยะเวลานาน แต่องค์กรภาคประชาชนในอดีตทำงานภายใต้การทำงานที่ไม่มีหน่วยงานรองรับในการทำงาน ในอดีตองค์กรภาคประชาชนมักเป็นองค์กรถูกกล่าวหาว่าเป็นองค์กรเถื่อน และไม่ได้รับ

การยอมรับจากหน่วยงานของภาครัฐในการเข้าไปมีส่วนร่วมในเวทีสาธารณะ ดังนั้นจึงทำให้องค์กรภาคประชาชนทั่วประเทศพยายามที่จะเข้าไปผลักดันพระราชบัญญัติที่จะออกมารองรับการทำงานของภาคประชาชนให้เป็นองค์กรถูกกฎหมาย

ในบริบทการทำงานภายใต้ระบบของภาครัฐ จะพบว่าภาคประชาชนมีแนวโน้มเข้ามาในพื้นที่ของภาครัฐมากขึ้นตามลำดับ นับตั้งแต่การเข้ามามีบทบาทของชนชั้นกลางหัวก้าวหน้าในโครงการลงทุนเพื่อสังคมของธนาคารออมสิน และการเข้ามามีบทบาทในองค์กรมหาชน เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น ดังนั้นชาวบ้านในฐานะพันธมิตรของชนชั้นกลางดังกล่าวจำเป็นต้องมีสถานภาพที่เป็นทางการตามกฎหมายในการขับเคลื่อนทางสังคม ทางออกทางหนึ่งก็คือ การมี พรบ. สถานองค์กรชุมชนรองรับสถานภาพดังกล่าว

เมื่อเรามองที่สภาพปัญหาของภาคประชาชนในจังหวัดตราด จะพบว่าในการขับเคลื่อนงานภายใต้ระบบรัฐ เกิดขึ้นพร้อมกับการทำงานของภาคประชาชนในภูมิภาคต่างๆ เช่น ภาคประชาชนในกรุงเทพฯ ที่ต้องการสถานภาพทางกฎหมายมารองรับการทำงานเพื่อมิให้ถูกกีดกันว่าเป็นองค์กรเถื่อนหรือประชาชนในภาคอีสานโดยการนำของอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ต้องการกลไกในตรวจสอบอำนาจรัฐท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองท้องถิ่น สภาพปัญหาเช่นนี้จึงนำไปสู่แนวคิดที่จะเสนอร่าง พรบ. สถานองค์กรชุมชน ซึ่งเป็น พรบ. ที่เปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาชนอย่างเป็นทางการ ภาคประชาชนในจังหวัดตราดส่วนหนึ่งเห็นด้วยและมีโอกาสที่จะเข้าไปขับเคลื่อนและผลักดันให้กฎหมายนี้เกิดขึ้น (ชาติชาย เหลืองเจริญ, 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 44)

ก่อนเกิด พรบ. สถานองค์กรชุมชน ภาคประชาชนในจังหวัดตราดจะทำงานขับเคลื่อนผ่านองค์กรชุมชนคนตราด ซึ่งเป็นขบวนจังหวัดภายใต้กรอบนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จากการที่ภาคประชาชนกลุ่มนี้ได้ทำงานร่วมกับ พอช. เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี นั้น ทำให้กระบวนจังหวัดตราดต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับกลไกกับหน่วยงานของรับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการทำงานของ พอช. ก็ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบหนึ่ง คือ เป็นองค์กรมหาชน อย่างไรก็ตามแล้วแต่สถานภาพขององค์กรชุมชนตราด ยังมีสถานภาพที่ไม่เป็นทางการตามกฎหมายเพียงแต่ถูกรับรองจาก พอช. และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เท่านั้น ทำให้องค์กรชุมชนคนตราดมีสถานภาพเป็นเพียงก้ำกึ่งระหว่างองค์กรที่เป็นทางการและความไม่เป็นทางการ ดังนั้นการขับเคลื่อนงานของขบวนจังหวัดตราด จึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างหัวหน้าส่วนราชการกับผู้นำองค์กรชุมชนคนตราด แล้วแต่เนื่องจากองค์กรนี้มีจุดเด่นอยู่ที่ตัวผู้นำ จึงทำให้องค์กรค่อนข้างที่จะถูกยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในจังหวัดตราด (ชาติชาย เหลืองเจริญ, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2552 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 44)

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ภาคประชาชนในจังหวัดตราดต้องเผชิญตลอดระยะเวลาในการทำงานที่ผ่านมา คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมักจะถูกปิดกั้นจากหลาย ๆ หน่วยงานในพื้นที่ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจะมีวิธีการแก้ปัญหาแบบเหมารวม ไม่มีการวิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่แต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป ทำให้นโยบายหรือวิธีการแก้ไขปัญหานั้นไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาอย่างแท้จริง ประกอบกับที่ผ่านมาลักษณะการบริหารงานของท้องถิ่นจะเป็นไปในลักษณะของการเอาโครงการ (ของท้องถิ่น) เป็นตัวตั้ง ดังตัวอย่างเช่น หาก อบต.มีเงิน 10 ล้านบาทก็จะกระจายเงินจำนวนนี้ลงไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ โดยในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีโครงการต่าง ๆ ที่เขียนไว้แล้วรองรับงบประมาณในส่วนนี้ ในบางกรณีอาจมีกรณีฉุกเฉินหรือกรณีเร่งด่วนที่ต้องใช้เงินงบประมาณ ทาง อบต.ก็จะมียกย่องจ่าย ไว้คอยบริหารจัดการ (ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553)

ดังนั้นจึงมีแนวคิดของภาคประชาชนที่อยากจะเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของ “การจัดทำแผนชุมชน” แม้ระบบการบริหารราชการที่ผ่านมาพยายามที่จะนำเสนอว่า การวางแผนจะต้องถูกวางแผนจากข้างล่างแล้วเสนอต่อขึ้นมายังส่วนบน แต่พอถึงขั้นปฏิบัติแล้ววิธีการในลักษณะนี้ก็กลับไม่ถูกนำมาใช้อย่างจริงจัง ทั้งนี้มีบางโครงการที่สอดคล้องกับนโยบายที่ทางท้องถิ่นกำหนดไว้แล้วเท่านั้นถึงจะถูกแปลงไปสู่การปฏิบัติ (ชาติชาย เหลืองเจริญ, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2552 อ้างถึงใน ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 45)

จากความจำเป็นในการต้องการกฎหมายรองรับการทำงานขององค์กรภาคประชาชนทั่วประเทศ จึงเป็นผลให้มีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนเพื่อรองรับการทำงานขององค์กรภาคประชาชนที่ทำงานอยู่ทั่วประเทศในการทำงาน ซึ่งในการผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนนั้นภาคประชาชนก็มีส่วนร่วมในการผลักดันการทำงานดังกล่าวด้วยเช่นกัน

1.2 การขยายตัวกิจกรรมทางการเมืองลงสู่ระดับตำบล

การเมืองไทยหลังการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 มีเวทีการเมืองอยู่เมืองหลวงเป็นสำคัญ เนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางตั้งแต่สมัยการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เวทีทางการเมืองในเมืองหลวงจะตั้งอยู่บน โครงสร้างอำนาจที่ถูกปกครองโดยชนชั้นนำ ข้าราชการทหารตำรวจและพลเรือนภายใต้ระบอบอำมาตยาธิปไตย (ชัยนต์ ประดิษฐ์, 2553, หน้า 9)

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้นำไปสู่การพัฒนากระบวนการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ เวทีการเมืองไทยได้ขยายจากเมืองหลวงไปสู่ต่างจังหวัดภายใต้กระบวนการเลือกตั้ง ดังนั้นจังหวัดต่าง ๆ จึงได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจจากเดิมที่ตั้งอยู่บนชนชั้นนำ

ข้าราชการแต่เพียงฝ่ายเดียวไปสู่โครงสร้างอำนาจ ที่ผนวกเอานักธุรกิจการเมืองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนำด้วย (ชัยยงค์ ประดิษฐ์, 2553, หน้า 9)

หลังจากที่ได้มีการ “กระจายอำนาจ” ไปสู่ท้องถิ่นตั้งแต่การประกาศพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และการกำหนดนโยบายการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นตั้งแต่รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จะพบปรากฏการณ์ของการขยายเวทีการเมืองจากระดับจังหวัดมาสู่ระบบตำบล ดังนี้ (ชัยยงค์ ประดิษฐ์, 2553, หน้า 9)

1.2.1 การมีการขยายตัวขององค์กรปกครองท้องถิ่นในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นพื้นที่ระดับตำบล จนถึงปัจจุบันมีองค์การบริหารส่วนตำบลถึง 6,157 แห่ง (ข้อมูล ณ วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2551) ซึ่งองค์กรปกครองท้องถิ่นมีฐานความชอบธรรมในการดำเนินงานปกครองตำบลอยู่ที่การเลือกตั้งหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประกอบกับมีการแก้ไข พรบ.การปกครองท้องถิ่นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ซึ่งสาระสำคัญในการแก้ไข พรบ.ฉบับดังกล่าว ก็คือ การปลดล็อกวาระของผู้บริหารท้องถิ่น อันเป็นผลให้นักการเมืองท้องถิ่นสามารถดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองท้องถิ่นได้โดยไม่มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วในอนาคตอาจมีแนวโน้มการผูกขาดอำนาจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมากขึ้น (ชัยยงค์ ประดิษฐ์, 2553, หน้า 9)

1.2.2 การดำรงอยู่ของการปกครองท้องถิ่นในฐานะตัวแทนของระบบราชการในท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจปกครองตำบลมาจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น ที่พัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2440 จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น 10 ฉบับ ดังนั้นการปกครองท้องถิ่นในเขตตำบลหมู่บ้าน จึงเปรียบเสมือนการขอย่อยงานของบริหารราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคลงไปอยู่ในท้องถิ่นและให้อำนาจกับกำนันผู้ใหญ่บ้านมีฐานะทางกฎหมายเป็นเจ้าพนักงานปกครอง นั้นหมายความว่า ท้องที่ย่อมมีบทบาททางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2551 ก็ได้มีการแก้ไข พรบ.ลักษณะการปกครองท้องถิ่น โดยการผลักดันของกระทรวงมหาดไทย อันเป็นผลให้กำนันผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทในงานระดับตำบลมากขึ้น เช่น การเป็นผู้นำในการพัฒนาในระดับหมู่บ้านและตำบล (ชัยยงค์ ประดิษฐ์, 2553, หน้า 10)

1.2.3 การให้จังหวัดเป็นนิติบุคคล ซึ่งมีอำนาจหน้าที่การวางแผนและจัดตั้งงบประมาณเป็นของตนเองได้ ตามที่ปรากฏในการแก้ไขพระราชบัญญัติการบริหารราชการแผ่นดินปี พ.ศ. 2545 ในการเป็นนิติบุคคลของจังหวัด ต้องมีการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดโดยภาพรวมของตนเอง ดังนั้นในกระบวนการวางแผนย่อมดึงตำบลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการวางแผนอย่างหลีกเลี่ยง

ไม่ได้ ดังนั้นการจัดสรรทรัพยากรในจังหวัด ย่อมนำไปสู่กิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 30 ธันวาคม 2551)

1.2.4 การขยายตัวของโครงการพัฒนาชุมชนขององค์การมหาชน ด้านการพัฒนาเข้าไปในระดับตำบล เช่น สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) โดยองค์การมหาชนเหล่านี้ได้สนับสนุนงบประมาณลงสู่ระดับตำบล อันเป็นผลให้ตำบลต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ กระทั่งนำไปสู่กระบวนการทางการเมืองในระดับตำบล (ชัยยนต์ ประดิษฐ์, 2553, หน้า 10)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นว่าสภาองค์กรชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นในฐานะเป็นเวทีสาธารณะในระดับตำบลที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอ นโยบายในการทำงานในฐานะการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน สภาองค์กรชุมชนจะทำให้เวทีของภาคประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นในฐานะองค์กรที่ถูกกฎหมาย

การผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนของภาคประชาชนในจังหวัดตราด เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลักดันร่าง พรบ. โดยภาพรวมของภาคประชาชนทั้งประเทศดังนั้น กระบวนการจัดตั้งของสภาองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นมาจึงทำให้ต้องมีการกล่าวถึงการผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการในการขับเคลื่อนให้เกิดพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน และการเกิดขึ้น คือ

ก่อนการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ภาคประชาชนได้รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อผลักดันพระราชบัญญัติฉบับนี้ซึ่งในการผลักดันพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีระยะเวลาอยู่ 2 ช่วงที่เป็นข้อถกเถียงคือ การผลักดันร่างที่เป็นช่วงแรกที่มีเนื้อหาในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย และในช่วงของการเน้นเนื้อหาในเรื่องของความเป็นทางราชการของภาคประชาชน

การผลักดันร่าง พรบ.สภาองค์กรชุมชนในช่วงแรกที่มีเนื้อหาเน้นการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย ในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิด พรบ.สภาองค์กรชุมชน ในช่วงแรกเป็นพรบ. ที่มีเจตนารมณ์มุ่งตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานรัฐเกี่ยวข้องกับเรื่องการเงิน ทำให้ต้องนำเสนอร่าง พรบ.ผ่านคณะรัฐมนตรี (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 10)

ที่มาของแนวคิดในเรื่องการให้อำนาจในการตรวจสอบแก่สภาองค์กรชุมชนเกิดมาจากแนวคิดของคุณบำรุง ะโยธา ซึ่งในขณะนั้นภายในองค์กรภาคประชาชนเองก็มีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับฝ่ายที่เห็นว่าหากให้อำนาจในเรื่องการตรวจสอบ โดยเฉพาะการตรวจสอบในด้านการเงิน จะไม่มีหน่วยงานไหนสนับสนุนในประเด็นนี้ เพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีหน่วยงานที่คอยทำหน้าที่ในการตรวจสอบอยู่แล้ว ในทางตรงกันข้ามควร

ให้สภาองค์กรชุมชนนั้นเป็นสภาที่ทำงานคู่ขนานควบคู่ไปกับสภาองค์กรปกครองท้องถิ่น (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 46)

ในส่วนภาคประชาชนในระดับประเทศที่เข้าร่วมผลักดัน พรบ.นี้ได้แก่ ขบวนการชาวบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน รวมถึงนักวิชาการ ที่ได้ร่วมลงชื่อประมาณ 300 คนในนาม นักวิชาการสายชุมชนและ อ.ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ผู้ก่อตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในฐานะรองนายกรัฐมนตรี สมัยรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ดังนั้นร่างสภาองค์กรชุมชนฉบับนี้ จึงสามารถใช้ช่องทางของ อ.ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม เข้าสู่คณะรัฐมนตรีเข้าโดยง่าย ส่วนฝ่ายที่ต่อต้านสภาองค์กรชุมชน ได้แก่ พันธมิตรระหว่างกลุ่มข้าราชการกระทรวงมหาดไทยกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น สันนิบาตเทศบาล สมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัด ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 46)

กลุ่มต่อต้านร่าง พรบ.ได้อาศัยช่องทางของนายอารีย์ วงศ์อารยะ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น เป็นผู้นำในการขับเคลื่อน ในที่สุดเมื่อ ร่าง พรบ.สภาองค์กรชุมชนฉบับแรกเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี จึงได้เกิดการปะทะกันระหว่างตัวแทนของภาคประชาชนกับตัวแทนของพันธมิตรข้าราชการและนักการเมืองท้องถิ่น คือ ระหว่าง อ.ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และนายอารีย์ วงศ์อารยะ จนไม่สามารถขับเคลื่อนร่าง พรบ.ต่อไปได้ (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 47)

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วภาคประชาชนหลายกลุ่มจึงมีการเสนอให้ลอยแนวเรื่องอำนาจในการตรวจสอบ เพราะหากยังคงยืนยันที่จะเสนอบทบาทในด้านดังกล่าวไป โอกาสที่จะทำให้ พรบ.ฉบับนี้ถูกขัดขวางและติดไปมีสูงมาก ในทางตรงกันข้ามช่วงหลังกลุ่มของบำรุง คะ โยธา ก็มีพลังในการต่อรองน้อยลงทำให้หลายฝ่ายจึงเห็นร่วมกันว่าควรลอยเรื่องนี้ออกมาก่อน แล้วพยายามทำให้สภาองค์กรชุมชนเป็นแห่งของการเรียนรู้ทางด้านการเมืองภาคประชาชน และหากภาคประชาชนมีพลังและมีความเข้มแข็งมากนั้นก็อาจมีการยับยั้งประเด็นในเรื่องของการตรวจสอบอีกครั้ง (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 47)

การผลักดันร่าง พรบ.สภาองค์กรชุมชนในช่วงสองที่มีเนื้อหาเน้นการสร้างสถานภาพที่เป็นทางการของภาคประชาชน ในเรื่องของการพยายามนำเสนอในเรื่องของการมีอำนาจตรวจสอบภาครัฐทำให้ภาคประชาชนในเวลาต่อมาภาคประชาชนจึงได้หาช่องทางใหม่ในการผลักดัน พรบ.สภาองค์กรชุมชน โดยไม่ต้องผ่านคณะรัฐมนตรี คือ การทำเป็นร่างที่ไม่เกี่ยวกับการเงินและนำเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) โดยได้อาศัยตัวแทนภาคประชาชนใน สนช เช่น อ.ชบ ยอดแก้ว อ.มุกดา อินต๊ะสาร อ.วัลลภ ตั้งคณานุกรักษ์ เป็นต้น (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553)

ตัวแทนของภาคประชาชนใน สนช. ได้ลี้ภัยเพื่อขอการสนับสนุนจากกลุ่มกฎหมายมหาชนที่นำโดยนายมีชัย ฤชุพันธุ์ ในฐานะประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ได้เข้ามาช่วยยกร่าง พรบ. ใหม่โดยปรับเนื้อหาให้เป็นการตรวจสอบอำนาจรัฐ แต่เลือกการมีสถานภาพทางกฎหมายให้แก่ภาคประชาชน ในขณะเดียวกันร่าง พรบ. ฉบับใหม่ก็เปิดพื้นที่ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้ามามีบทบาทในสภาองค์กรชุมชนด้วย เช่น การมีบทบาทในการจัดตั้งของกำนัน (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 47)

พันธมิตรระหว่างภาคประชาชนกับกลุ่มกฎหมายมหาชนใน สนช. สามารถขับเคลื่อนร่าง พรบ. ผ่าน สนช. เป็นพระราชบัญญัติได้โดยการตั้ง อ. วัตถุตั้งคณานุรักษ์ เป็นประธานกรรมาธิการในวาระที่ 2 ทำให้ผ่านการลงมติในวาระที่ 2 ได้อย่างราบรื่น (ชาติชาย เหลืองเจริญ, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2552 อ้างถึงใน ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 47)

ในการขับเคลื่อนและผลักดันภาคประชาชนจังหวัดตราดก็ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดันร่าง พอช. โดยได้เข้าไปเป็นหนึ่งในกรรมการยกร่างฯ ซึ่งจะมีตัวแทนภาคประชาชนจำนวน 40 คนมาจากทุกภาคของประเทศไทย กล่าวโดยเฉพาะในส่วนของภาคประชาชนในภาคตะวันออกมีตัวแทนที่เข้าไปเป็นกรรมการยกร่างทั้งหมด 4 คน คือ โชนทะเลมีตัวแทนสองคน คือ นายสมาน มั่นคงและนายชาติชาย เหลืองอ่อน ส่วนตัวแทนภาคประชาชนอีกสองคนมาจาก โชนป่าเขา ในส่วนของร่างกฎหมายฉบับนี้กล่าวได้ว่าอาศัยตัวแบบมาจาก พรบ. ป่าชุมชน (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, 2553, หน้า 47)

ผลจากการการผลักดันทำให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนขึ้นมาในปี พ.ศ. 2551 โดยตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนกำหนดให้สภาองค์กรชุมชนมีบทบาทที่จะส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น จากการระดมพลังทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสนับสนุนการป้องกันและแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่น ด้วยคนในชุมชน เพื่อหนุนเสริมศักยภาพขององค์กรชุมชนท้องถิ่นในเรื่องของการพัฒนาในเรื่องของเศรษฐกิจ การเมือง และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การประสานกำลังและประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการส่งเสริมประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานจากการให้อำนาจและอิสระในการคิดและตัดสินใจของคนในชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553)

2. กระบวนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด

หลังจากมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ภาคประชาชนในจังหวัดตราดได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ในส่วนของจังหวัดตราดได้มีการแต่งตั้ง

คณะกรรมการทั้งหมด 20 คน และที่ปรึกษา 7 คน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4 คือ (คณะขับเคลื่อนงานสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด, ม.ป.ป.)

ตารางที่ 4 รายชื่อคณะทำงานขับเคลื่อนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล จังหวัดตราด

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	รับผิดชอบ
1	นายเสริม สาลี	ประธาน/วิทยากร
2	นางจิรนนท์ เศรษฐะกุล	รองประธาน/คณะประสานงาน
3	นางบุญช่วย นาคประวัตติ	เหรัญญิก/คณะทำงาน
4	นางกมลวรรณ รุจิอาจ	ผู้ช่วยเหรัญญิก/คณะประสานงาน
5	นางสาวเพ็ญประภา ชูสุริแสง	เลขานุการ/คณะทำงาน
6	นายชวลิต จงไพศาล	คณะประสานงาน
7	นายประเมิน แสนสวัสดิ์	คณะประสานงาน
8	นายวิระ จงไพศาล	คณะประสานงาน
9	นายบุญรูน ฅณาญาติ	คณะประสานงาน
10	นายไพโรจน์ จินดาวงษ์	คณะประสานงาน
11	นางละเอียด แชนนอม	คณะประสานงาน
12	นายสมาน มั่นคง	วิทยากร/คณะทำงาน
13	นางวาสนา ศรีเหรียญ	คณะประสานงาน
14	นางชรีษา สมุทรชีวะ	คณะประสานงาน
15	นางสุนิสา กำเนิดสินธุ์	คณะประสานงาน
16	นางสุพรรณิการ์ จินตกานนท์	คณะประสานงาน
17	นายอุไร ใจชื่น	คณะประสานงาน
18	นางเยาวรัตน์ ยมแสง	คณะประสานงาน
19	นางสาวจันทร์เพ็ญ ประศาสน์ศิลป์	คณะประสานงาน
20	นางมยุรา เผ่าหอม	คณะประสานงาน
21	นายอาคม ภูติภัทร์	ที่ปรึกษา
22	นายบุญส่ง วรรณยิ่ง	ที่ปรึกษา
23	นายอานวย สุนานุสรณ์	ที่ปรึกษา
24	นายชิตพัทธ์ เนาว์เพชร	ที่ปรึกษา
25	นางศิริวรรณ บุตราช	ที่ปรึกษา
26	นายสุรชิต มณีโชติ	ที่ปรึกษา
27	นายกุศล ขอบธรรม	ที่ปรึกษา

ทีมขับเคลื่อนทั้ง 20 คน ดังแสดงในตารางกล่าวได้ว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในการขับเคลื่อนมีทั้งหมด 5 คน (ต่อมาถูกให้ออก 1 คน) คือ นางบุญช่วย นาคประวัตินายสมาน มั่นคง นายเสริม สาลี นางสาวเพ็ญประภา ชูสุริแสง ที่เหลือเป็นผู้ประสานงานและที่ปรึกษา คณะกรรมการชุดนี้มาจากการคัดสรรขององค์กรชุมชนคนตราด หน้าที่หลักของคณะกรรมการชุดนี้ คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ พรบ.สภาองค์กรชุมชนและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน โดยกิจกรรมที่คณะกรรมการชุดนี้ดำเนินการ คือ การเปิดเวทีชี้แจง พรบ.สภาองค์กรชุมชนและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบล โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งจำนวน 10 สภาองค์กรชุมชน อย่างไรก็ตามแล้วแต่คณะกรรมการชุดนี้สามารถที่จะจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้ถึง 12 แห่ง โดยใช้งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการนั้นพอจะเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 220,000 บาท โดยสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นทั้ง 12 แห่งนั้นมีดังต่อไปนี้ (ชัยนงค์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553)

ตารางที่ 5 จำนวนสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด

ชื่อสภาองค์กรชุมชน	จำนวนสมาชิก			จำนวนที่ปรึกษา	จำนวนชุมชนที่จัดตั้ง (กลุ่ม)	วันที่จัดตั้งสภา
	ผู้แทนชุมชน	ผู้ทรงคุณวุฒิ	รวม			
ตำบลเทพนิมิต	21	6	27	2	19	23 ก.ค.51
ตำบลเขาสมิง	37	7	44	3	40	30 ก.ค.51
ตำบลห้วยแร่	60	12	72	37	51	16 มิ.ย.51
ตำบลคันทาม	23	5	28	5	23	3 ส.ค.51
ตำบลหนองบอน	30	5	35	5	24	2 ส.ค.51
ตำบลบ่อพลอย	16	4	20	4	19	28 ก.ค.51
ตำบลวังตะเคียน	23	5	28	3	25	24 ก.ค.51
ตำบลช้างทูน	29	6	35	2	34	15 ก.ค.51
ตำบลห้วยน้ำขาว	20	4	24	3	47	31 ก.ค.51
ตำบลคลองใหญ่	18	6	24	3	18	1 ต.ค.51
ตำบลอ่าวใหญ่	21	5	26	2	25	25 ก.ค.51
ตำบลเขาสมิง	30	3	33	4	25	4 ส.ค.51

หมายเหตุ : ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551

ในเรื่องของกระบวนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนเราจะพบว่าสภาองค์กรชุมชนตำบลมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ดังนี้

ก. ประธานสภา มีอำนาจหน้าที่ คือ เรียกและดำเนินการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล ควบคุมและดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นไปตามกติกาและมติของสภาองค์กรชุมชนตำบล ออกกติกาและคำสั่งใด ๆ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในการประชุม เป็นผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก แต่งตั้งเลขานุการสภาโดยความเห็นชอบของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล และมีอำนาจและหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

ข. รองประธานสภา มีอำนาจและหน้าที่ช่วยประธานสภาในกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ของประธานสภา หรือปฏิบัติการตามที่ประธานสภามอบหมาย

ค. เลขานุการสภา มีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการและการจัดการประชุม และงานอื่นใดตามที่สภาองค์กรชุมชนตำบลมอบหมาย

ง. สมาชิกซึ่งเป็นผู้แทนของชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้านและผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน หรือดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้

จากที่กล่าวมาสภาองค์กรชุมชนตำบล มีภารกิจตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ดังต่อไปนี้

ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ

ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐซึ่ง เป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมา ประกอบการพิจารณาด้วย

ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กร ชุมชนรวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและประสานและ ร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น

รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอื่นเนื่องจากการดำเนินงานใด ๆ ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องวางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล

จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบเสนอรายชื่อผู้แทนสภาองค์กร ชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวนสองคน

ซึ่งคณะทำงานสภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดนั้นได้กำหนดโครงสร้างการทำงานมา เป็นแนวทางการดำเนินของสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม โครงสร้างพระราชบัญญัติ โดยมีการทำงาน ตามประเด็นงานในการทำงานที่สำคัญหลักได้แก่ ที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย องค์กรการเงิน เครือข่าย ผู้หญิง ประเด็นเยาวชน/ยาเสพติด เกษตรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แผนแม่บทชุมชน (สภาองค์กรชุมชนตำบลช้างทุน, ม.ป.ป.)

ในส่วนของคณะทำงานระดับจังหวัดนั้นพบว่าสภาองค์กรชุมชนได้จัดการประชุม ระดับจังหวัดเพื่อเลือกคณะทำงานในระดับจังหวัดโดยมีคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่ในปี พ.ศ. 2553 ทั้งสิ้น 28 คน ซึ่งได้รับคัดเลือกมาจากสภาองค์กรชุมชนระดับตำบลในจังหวัดตราด (สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด, 2553, หน้า 3) โดยมีการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล ในระดับจังหวัดจะทำหน้าที่เป็นเวทีในการเรียนรู้ โดยมีการประชุมทุกวันที่ 17 ของทุกเดือน นอกจากนี้สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราดได้คัดเลือกตัวแทนจากสมาชิกสภาองค์กรชุมชนได้ เข้าไปเป็นตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนซึ่งในส่วนของจังหวัดตราดนั้นมีอยู่ 2 คนคือ นายเสริม สาลี และนางศิริวรรณ บุตราข (เสริม สาลี, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2553)

ในการประชุมปรึกษาหารือในเรื่องของปัญหานโยบายที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดโดย เราพบว่าที่ผ่านมา การประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนมีการประชุมในประเด็นงาน ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้ (สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด, 2553)

การประชุมเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2553 จัดการประชุมเพื่อวางแผนใช้งบประมาณที่ได้รับจากสภาพัฒนาการเมือง และระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

การประชุมเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2553 จัดการประชุมในประเด็นเรื่องการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการแต่งตั้งคณะกรรมการให้ทำงานตามประเด็นงานที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชน ได้แก่ แผนชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สวัสดิการชุมชน องค์การการเงิน ที่ดินทำกินที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคง ด้านสื่อประชาสัมพันธ์

การประชุมเกี่ยวกับการเชื่อมโยงประเด็นงานทุกประเด็นงานมาขับเคลื่อนโดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก และการนำเสนอข้อคิดเห็นทำงานสื่อภาคประชาชนในการประชุมวันที่ 17 พฤษภาคม 2553

การประชุมเกี่ยวกับแผนพัฒนา การขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนเพื่อจัดทำแผนให้สามารถบูรณาการในระดับจังหวัดในการนำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และการตอบสนองต่อปัญหาการจัดตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในการที่จะนัดประชุมเพื่อหาแนวทางยับยั้งและนำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด

การทำงานของสภาองค์กรชุมชนตั้งแต่หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2553 นั้นพบว่ายังเป็นส่วนของการทำงานที่ยังเน้นการขยายสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดให้ครอบคลุมและการทำงานในส่วนขององค์กรภาคประชาชนในการนำเสนอคัดค้านการพัฒนาในจังหวัดตราดในส่วนของการต่อต้าน โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ซึ่งในการดำเนินงานในระดับตำบลนั้นยังไม่ปรากฏงานที่ให้เห็นชัดเจนที่เป็นรูปธรรม

2. การพัฒนาการของสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด

การพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราดยังเป็นการพัฒนาในเชิงปริมาณซึ่งเน้นการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบลให้ครบทุกตำบลโดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้าและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนซึ่งหลังการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้ 12 ตำบล การพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนฯ ได้หยุดชะงักลงในปี พ.ศ. 2551 เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการขับเคลื่อนการทำงาน จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2552 สภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดได้รับงบประมาณจากสถาบันพระปกเกล้าที่เข้ามาส่งเสริมการทำงานในเรื่องของการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้าได้ทำการขับเคลื่อนโดยการสนับสนุนงบประมาณเป็นเงิน 90,000 บาทให้กับตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด ในปี พ.ศ. 2553 ได้สนับสนุนงบประมาณในเรื่องดังกล่าวได้สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 625,000 บาท อีกด้วย นอกจากสถาบันพระปกเกล้าแล้วสภาองค์กร

ชุมชนยังได้รับงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่สนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนอีกจำนวน 180,000 บาท

ในการลงไปขับเคลื่อนภายในตำบลให้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนมีทั้งหมด 4 คน คือ นางบุญช่วย นาคประวัติ นายสมาน มั่นคง นายเสริม สาลี นางสาวเพ็ญประภา ชูสุริแสง ที่ลงไปเป็นผู้ประสานงานและที่ปรึกษา โดยเป็นคณะกรรมการที่มาจากการเลือกขององค์กรชุมชนคนตราด มีหน้าที่หลัก คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ พรบ.สภาองค์กรชุมชนและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน โดยกิจกรรมที่คณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนที่ต้องดำเนินการ คือ การเปิดเวทีชี้แจง พรบ.สภาองค์กรชุมชนและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบล จากงบประมาณการทำงานดังกล่าวทำให้สภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดขึ้นมารวมทั้งหมด 23 ตำบล ดังตารางที่ 6 คือ (เสริม สาลี, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2553; บุญช่วย นาคประวัติ, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2553) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ข้อมูลสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราด

ที่	ชื่อสภาองค์กรชุมชนตำบล	อำเภอ
1.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลช้างตน	บ่อไร่
2.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลหนองบอน	บ่อไร่
3.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลบ่อพลอย	บ่อไร่
4.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลด่านชุมพล	บ่อไร่
5.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลแสนตุง	เขาสมิง
6.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลเขาสมิง	เขาสมิง
7.	สภาองค์กรชุมชน เทศบาลตำบลเขาสมิง	เขาสมิง
8.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลสตอ	เขาสมิง
9.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลเทพนิมิต	เขาสมิง
10.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลแสนตุง	เขาสมิง
11.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลวังตะเคียน	เขาสมิง
12.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลห้วยแร้ง	เมือง
13.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลวังกระแจะ	เมือง
14.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลห้วยน้ำขาว	เมือง
15.	สภาองค์กรชุมชนตำบลสอ้าวใหญ่	เมือง
16.	สภาองค์กรชุมชนตำบลเกาะช้างใต้	เกาะช้าง
17.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลเกาะช้าง	เกาะช้าง
18.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลเกาะกูด	เกาะกูด
19.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลคลองใหญ่	แหลมงอบ
20.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลน้ำเชี่ยว	แหลมงอบ
21.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลไม้รูด	คลองใหญ่
22.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลหาดเล็ก	คลองใหญ่
23.	สภาองค์กรชุมชน ตำบลคลองใหญ่	คลองใหญ่

จะเห็นได้ว่าการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราดเป็นการทำงานที่มีภาพของการทำงานในระดับจังหวัดมากกว่าการที่ส่งเสริมให้มีการทำงานในระดับตำบล ตามฐานของการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการทำงานในชุมชน ทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราดมีการพัฒนาในรูปแบบของการเติบโตเชิงปริมาณมากกว่าการ

พัฒนาในเชิงคุณภาพ คือมีการเติบโตในเรื่องของจำนวนสมาชิกที่จัดตั้ง และการทำงานตามกรอบของนโยบายที่ได้รับจากหน่วยงานที่สนับสนุนในประเด็นงานที่กรอบนโยบายกำหนดมาให้ จึงทำให้สภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราดยังขาดการพัฒนาในเรื่องของงานที่เป็นประเด็นงานที่ออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นไปตามปัจจัยหลักดังต่อไปนี้

ก. ผู้ประสานในพื้นที่

ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเกิดสภาองค์กรชุมชน คือ ผู้ประสานงานในพื้นที่ กล่าวคือ หากตำบลใดที่ผู้ประสานงานในพื้นที่เข้มแข็ง สามารถที่จะเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ในตำบลได้และมีความรู้ในเรื่องตัว พบ.อย่างดีแล้ว โอกาสที่จะเกิดสภาองค์กรชุมชนย่อมมีสูงในการที่จะสามารถจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้ง่ายขึ้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2553, หน้า 29)

ผู้ประสานงานในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน คือ กำนัน กล่าวคือ หากตำบลไหนกำนันเห็นความสำคัญ โอกาสในการที่จะจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้ก็จะมีสูง ทั้งนี้เพราะกำนันจะเป็นผู้มีบทบาทในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ดังคำให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการขับเคลื่อนที่ว่า (บุญช่วย นาคประวัตติ, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2553)

“กำนันต้องเป่านกหวีดให้เคลื่อน ทีมทำงานเลยขอให้ผู้ว่าฯ ออกหนังสือรับรองว่าเป็นคณะกรรมการในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ตาม พรบ.สภาองค์กรชุมชน จากนั้นจึงเอาหนังสือที่ผู้ว่าออกให้ไปยื่นให้กำนัน 2-3 ครั้ง”

โดยสภาองค์กรชุมชนนั้นจะมีคนทำงานขับเคลื่อนที่ลงไปทำงานขับเคลื่อนที่ลงไปเปิดเวทีให้ความรู้ ประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และจัดเวทีแลกเปลี่ยนและให้ความรู้กับชาวบ้านในชุมชน โดยคณะทำงานขับเคลื่อนของจังหวัดตราดนั้นมีทั้งสิ้น 20 คน แต่ผู้ที่บทบาทสำคัญที่ลงไปทำงานเป็นแกนหลักนั้นมี 4 คน คือ นางบุญช่วย นาคประวัตติ นายสมาน มั่นคง นายเสริม สาลี นางสาวเพ็ญประภา ชูศรีแสง ที่ลงไปขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลต่าง ๆ

ข. งบประมาณในการขับเคลื่อน

ภาคประชาชนเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำงานในเรื่องของเวทีสาธารณะประโยชน์ในการทำงานแบบองค์กรแบบไม่หวังผลกำไร แต่อย่างไรก็ตามการทำงานของภาคประชาชนนั้นต้องใช้งบประมาณในการทำงานเพื่อให้งานสามารถขับเคลื่อนไปได้ สภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติซึ่งไม่ได้มีงบประมาณมารองรับการทำงาน ดังนั้นคณะทำงานที่เข้ามาขับเคลื่อนการจัดตั้งกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีงบประมาณในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน โดยในส่วนของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดหลังจากการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนชุดแรกซึ่งมีทั้ง 14 ตำบลแล้วพบว่า ในปี พ.ศ. 2551 การทำงานของสภาองค์กรชุมชนชุดนี้ไม่มีการจัดตั้งหรือ

รวมกลุ่มการทำงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนนั้นไม่มีนโยบายมาสนับสนุนงบประมาณการทำงาน ดังคำกล่าวที่ว่า (เสริม สาลี, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2553)

“ตั้งแต่ สภาไม่มีงบประมาณทำงาน จึงทำให้เดินต่อไม่ได้”

การทำงานของสภาองค์กรชุมชนเริ่มมีการขับเคลื่อนการทำงานได้เมื่อปลายปี พ.ศ. 2552 สภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดได้รับงบประมาณในการทำงานจากหน่วยงาน 2 หน่วยงานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (บุญช่วย นาคประวัตติ, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2553)

งบประมาณการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้าที่ได้เข้ามามีบทบาทโดยการลงมาขับเคลื่อนในเรื่องของสภาพพัฒนาทางการเมืองในเรื่องของการส่งเสริมเรื่องของการเมืองภาคประชาชน โดยในปี พ.ศ. 2551 หลังจากจังหวัดตราดได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนแล้ว สถาบันพระปกเกล้าได้ลงมาขับเคลื่อนในเรื่องของสภาพพัฒนาทางการเมืองโดยสภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราด ได้มีการคัดเลือก และได้แต่งตั้งนายวิระ เข้าไปเป็นสภาพพัฒนาทางการเมืองของจังหวัดตราด และได้สนับสนุนงบประมาณในเรื่องของประชาธิปไตยในตำบลโดยในปี พ.ศ. 2552 ได้โอนงบประมาณลงตำบลห้วยแร้งจำนวน 90,000 บาท และในปี พ.ศ. 2553 สถาบันพระปกเกล้าได้สนับสนุนงบประมาณในเรื่องของการส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองให้เข้มแข็งและมีคุณธรรม จำนวน 625,000 บาท ผลจากการทำงานในนโยบายดังกล่าวทำให้สภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดมีองค์กรที่สามารถจัดตั้งได้ในปี พ.ศ. 2553 จำนวนทั้งสิ้น 23 ตำบล (เสริม สาลี, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2553)

งบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 180,000 บาทในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ (สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด, 2553, หน้า 3)

จากที่กล่าวมาข้างต้นงบประมาณจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สภาองค์กรชุมชนสามารถขับเคลื่อนการทำงานต่อไปได้เพราะคณะทำงานที่ขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนเป็นผู้นำชาวบ้านที่ปกติแล้วมีอาชีพส่วนตัวของครอบครัวที่ต้องทำงาน แต่เมื่อคณะทำงานดังกล่าวต้องออกมาขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนที่เป็นการทำงานสาธารณะประโยชน์ซึ่งเป็นเรื่องของงานส่วนรวมจึงทำให้ต้องมียกงบประมาณเพื่อนำมาสนับสนุนการทำงานเบื้องต้นในเรื่องของค่าน้ำมันในการเดินทางและค่าอาหาร และงบประมาณในการจัดกิจกรรม

ค. กรอบนโยบายขององค์กรมหาชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการให้การสนับสนุนสภาองค์กรชุมชน อีกทั้งส่งเสริมกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ดังนั้นการทำงานของสภาองค์กรชุมชนส่วนหนึ่งจึงมาจากนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหลักที่จะ

กำหนดบทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชน ดังประกาศของสถาบันเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนดังนี้ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553, หน้า 13)

การประสานงานและดำเนินการให้มีการจัดตั้งและดำเนินการของสภาองค์กรชุมชน ตำบล รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจการเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบลและผลการประชุม ของการประชุมระดับจังหวัดและระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล

รวบรวมข้อมูล ศึกษา วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล

ประสานและร่วมมือกับราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค องค์การการปกครอง ส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์การภาคเอกชนและองค์การภาคประชาสังคมใน การดำเนินการตาม พ.ร.บ.

จัดทำทะเบียนกลางเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบล

ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติจัดตั้งและดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนและผล การประชุมในทุกระดับแล้วเสนอรายงานเพื่อประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติและ รัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติหรือรัฐมนตรี มอบหมาย

หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชนได้มีการดำเนินงานในเรื่องของสภาองค์กรชุมชน โดยมีนโยบายการปฏิบัติงานของสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชนในเรื่องของสภาองค์กรชุมชนในแต่ละปี ดังต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2552 หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กร ชุมชนและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551 โดยให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งมีหน้าที่ ตามมาตรา 35 ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชน ตำบล สถาบันฯ ได้มุ่งเน้นให้เครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดมีบทบาทสำคัญ เน้นการ รวบรวมและรับรองข้อมูลชุมชนร่วมกันในเวทีระดับหมู่บ้าน/ตำบล โดยการสนับสนุนในเรื่องของ การทำงานในประเด็นดังนี้ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551, หน้า 38)

การสนับสนุนกลไกการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ในช่วงเริ่มต้นได้มีการจัดตั้ง คณะทำงานเตรียมการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ 27 คน เพื่อวางแผนและประสานผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน และคณะทำงานจัดทำ ร่างประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการตามร่าง พ.ร.บ. จำนวน 11 คน เพื่อระดมความคิดเห็นในการ จัดทำร่างประกาศฯ จากการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายโดยเฉพาะจากผู้นำชุมชนที่มีสภาองค์กรชุมชน หรือสภาผู้นำชุมชนมาก่อน ต่อจากนั้นได้มีการจัดกลไกการทำงานโดยการแต่งตั้ง

คณะกรรมการสนับสนุนสภาองค์กรชุมชน คณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ในระดับ จังหวัดนั้นมีการแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัดที่แต่งตั้งโดยสถาบัน ทุกจังหวัด (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551, หน้า 38)

การสนับสนุนงบประมาณและการจัดระบบสนับสนุนการดำเนินงานสภาองค์กรชุมชนสถาบันได้จัดงบประมาณสนับสนุนในวงเงิน 30 ล้านบาท ในระยะแรกเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนงานในระดับจังหวัดและระดับภาค เพื่อการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ และการจัดประชุมสัมมนาสร้างความเข้าใจ โดยสถาบันฯ ได้จัดโครงสร้างการทำงานเพื่อให้การสนับสนุนสภาองค์กรชุมชน เป็นไปตามยุทธศาสตร์ แนวทางที่ขบวนองค์กรชุมชนกำหนดร่วมกัน ทั้งระบบการบริหารภาพรวม การจัดส่วนงานรับผิดชอบ การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร รวมถึงจัดระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่ ผ่านสำนักงานปฏิบัติการภาค ในระยะที่สองได้จัดสรรงบประมาณอีก 11.5 ล้านบาท เพื่อการพัฒนาฐานข้อมูล การจัดทำสื่อ/ข้อมูลในระดับจังหวัดการผลิตสื่อ และการประชาสัมพันธ์ส่วนกลาง การจัดการความรู้ และการประชุมสัมมนา (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551, หน้า 39)

จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนในเรื่องของการทำงานในปีนโยบาย 2551 นั้นเป็นการสนับสนุนในเรื่องของการทำงานที่เป็นไปในรูปแบบของการส่งเสริมความเข้าใจ การแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน และการลงไปขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบล จึงทำให้ภาพการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั่วประเทศที่ได้แต่งตั้งคณะทำงานแต่ละจังหวัดลงไปขับเคลื่อนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนในระยะแรกเป็นลักษณะของเวทีการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสภาองค์กรชุมชน และการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในแต่ละจังหวัดขึ้นตามเงื่อนไขของการรับงบประมาณ ในส่วนของจังหวัดตราดคณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนที่ได้แต่งตั้งจำนวน 20 คน ได้จัดเวทีและสามารถจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนทั้งสิ้น 12 ตำบลในปี พ.ศ. 2551

ดังนั้นการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนจึงเป็นการพัฒนาที่ยังเป็นไปตามกรอบนโยบายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่จะกำหนดนโยบายลงมาพร้อมกับงบประมาณสนับสนุนนโยบายนั้นจากการทำงานที่ผ่านมาที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนงบประมาณในการทำงานของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราดจะพบว่างบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเป็นงบประมาณที่สนับสนุนให้คณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดลงไปขับเคลื่อนจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดตราด และงบประมาณที่ใช้เสริมสร้างศักยภาพของสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดตั้งแล้วให้เข้าใจบทบาทของตนเองในการทำงานในสภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวนั้นยังเป็นไปในรูปแบบของการพัฒนาเชิงปริมาณที่ส่งผลออกมาในเชิงตัวเลขเท่านั้น

4. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดตราด

เนื่องเจตนารมณ์ของผู้ผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนมีเป้าหมายเพื่อสร้าง

ประชาธิปไตยของชุมชน โดยอาศัยสภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลอย่างเป็นทางการ ดังนั้นการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนควรมุ่งให้เป็นกลุ่มในเชิงสถาบันในแง่ที่เป็นองค์กรทางการเมือง ภายในระบบการเมือง และมีการทำงานที่ต่อเนื่องอย่างยาวนาน ในการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เป็นสถาบันหนึ่งของการเมืองไทยในระยะยาวผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

4.1 การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนที่จะเกิดขึ้นใหม่นั้นควรอยู่บนฐานของคุณภาพ

มากกว่าเป้าหมายเชิงปริมาณ การทำงานของภาคประชาชนในปัจจุบันขับเคลื่อนในบริบทของระบบรัฐไม่ว่าจะเป็นหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานในกำกับของรัฐบาล ดังนั้น จึงมีแนวโน้มการทำงานบนฐานวิชาการในเชิงปริมาณเป็นสำคัญ การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนที่ผ่านมาจึงให้ความสำคัญต่อเป้าหมายในเชิงปริมาณ เช่น การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนภายใต้กรอบเวลา 1-2 เดือน เพื่อตอบสนองการทำงานของสภาพัฒนาการเมืองหรือการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตามเป้าหมายเชิงปริมาณที่เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ผลที่ตามมาก็คือ สภาองค์กรชุมชนได้กลายเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำท้องถิ่นในต่างจังหวัดซึ่งอาจเป็น “บันไดคดราทางการเมือง” เวทีของ “นักการเมืองออกหัก” ดังนั้น ในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนชุดใหม่ควรให้ความสำคัญต่อการทำงานแบบกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านดังมีตัวอย่างให้เห็นจากการทำงานของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project: SIP) ที่ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการให้ชาวบ้านจัดทำโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540

4.2 การพัฒนาคุณภาพของสภาองค์กรชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งมาแล้ว จากการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราดที่ผ่านมา พบว่า ให้ความสำคัญต่อเป้าหมายในเชิงปริมาณตามที่กล่าวมาแล้วในข้อหนึ่ง ดังนั้นการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนจึงมิได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชนโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ในมาตรา 21 ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน แต่กลับใช้สภาองค์กรชุมชนเพื่อการตรวจสอบนักการเมืองหรือข้าราชการในฝ่ายตรงข้าม รวมถึงการใช้เป็นฐานในการแสวงหางบประมาณจากการทำโครงการของสภาองค์กรชุมชนไม่ว่าจะเป็นระดับตำบลหรือที่ประชุมสภาระดับจังหวัด การพัฒนาคุณภาพสภาองค์กรชุมชนที่ดั่งขึ้นมาแล้วจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อผลประโยชน์ของชาวบ้านทั่วไปในระยะยาว นอกจากนี้ การพัฒนาสภาองค์กรชุมชนดังกล่าวจะเป็นการสร้างการเมืองใหม่บนฐานประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น การพัฒนาคุณภาพภายในของสภาองค์กรชุมชนที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างกระบวนการในการทำงาน 2 กระบวน คือ กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ก. กระบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่ชาวบ้านทั่วไป ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการฝ่ายได้สภาองค์กรชุมชน ให้เข้ามาทำงานในพื้นที่ของรัฐและพื้นที่สาธารณะ จึงถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่ชาวบ้านจะต้องมีการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่น่าจะเหมาะสมต่อชาวบ้านก็คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติและสรุปทบทวน (Action - reflection)

รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ ภายใต้แนวคิด กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process: SLP) ดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2552, หน้า 93-94)

ตระหนักรู้ปัญหา คือ จะต้องทำให้ประชาชนทราบก่อนว่ามีปัญหาอะไรบ้าง และเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหานั้น

ทางเลือกในการแก้ปัญหา คือ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย

ตัดสินใจเลือกทางเลือกเป็นขั้นตอนการตัดสินใจว่า ทางเลือกต่าง ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้นั้น ทางเลือกใดมีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุดสำหรับสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน

การเรียนรู้และลงมือปฏิบัติตามทางเลือก ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ซึ่งในขณะปฏิบัติงานก็จะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นแต่ละขั้นตอน ที่จะให้ผู้ปฏิบัติเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะในการปฏิบัติ

การปรับปรุงในระหว่างกรดำเนินงานอาจเกิดปัญหาค้นได้ จะต้องมุ่งปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สามารถดำเนินการไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

การประเมินผล เป็นการประมวลดูว่ากิจกรรมที่ปฏิบัติกันสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้หรือไม่

ข. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพของสภาองค์กรชุมชนในปัจจุบัน อาจจะพิจารณาถึงขั้นตอนที่สำคัญเบื้องต้น 3 เรื่อง คือ

การมีส่วนร่วมในการรับรู้ การมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึง การที่สมาชิกสภาองค์กรชุมชนทุกคนจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชน หรือสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างถ้วนหน้า (Access) ซึ่งการทำงานภาคประชาชนในอดีตนั้นมักเป็นเฉพาะผู้นำบางคนเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูล ทำให้เกิดการผูกขาดอำนาจในภาคประชาชนจากช่องว่างการรับรู้ดังกล่าว

การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ ตามมาตรา 21 ของสภาองค์กรชุมชนการกำหนดให้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีปรึกษาหารือ แต่การขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการปรึกษาหารือ นั้น จำเป็นต้องใช้แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และผลกระทบที่ตามมา การทำงานของชาวบ้านในสภาองค์กรชุมชนปัจจุบัน ดำรงอยู่ในบริบทของเศรษฐกิจเงินตราที่แพร่หลายและการอยู่ในฐานะชนชั้นระดับรากหญ้าของสังคม ดังนั้นการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจึงต้องมีผลในเชิงรูปธรรมต่อชีวิตของชาวบ้านในลักษณะที่ว่า “ประชาธิปไตยที่กินได้” ดังนั้นการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งแล้วจึงเกี่ยวกับผลประโยชน์ในเชิงรูปธรรมเสมอไม่มากก็น้อย ในกรณีนี้จำเป็นต้องให้ชาวบ้านและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ผลกระทบในทางลบโดยถ้วนหน้า ในลักษณะที่เรียกว่า “มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน” เนื่องจากการทำงานภาคประชาชนที่ผ่านมาในบางองค์กรนั้นผลประโยชน์มักจะไปตกกับผู้นำของประชาชนโดยชาวบ้านทั่วไปกลับเป็นผู้ต้องรับภาระในผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์นี้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนได้

4.3 ยุทธศาสตร์การทำงานของสภาองค์กรชุมชน ควรเน้นหน่วยขับเคลื่อนในระดับหมู่บ้านเป็นหลัก เนื่องจากการทำงานในระดับหมู่บ้านจะเป็นหน่วยที่ชาวบ้านจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยตรงเพราะเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สามารถพัฒนาภูมิปัญญาที่เป็นของตนเองได้ ส่วนการทำงานในระดับตำบล จังหวัด หรือระดับชาติควรดำเนินการในรูปของสภาฯ ซึ่งเป็นที่ประชุมของส่วนย่อยต่างๆ โดยมีเป้าหมายสนับสนุนการขับเคลื่อนในระดับหมู่บ้าน นอกจากนั้นสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบลควรให้ความสำคัญต่อการเป็นเวทีสาธารณะสำหรับคนทุกกลุ่มในตำบลเพื่อสร้างกระบวนการของตำบลในรูปแบบใหม่เนื่องจากชุมชนในระดับตำบลในปัจจุบันมีการแตกกลุ่มทางสังคม (Social Differentiation) ออกเป็นขั้วต่าง ๆ ในตำบล เช่น ท้องที่ ท้องถิ่น หรือองค์กรของหน่วยงานรัฐอื่น ๆ เป็นต้น การแตกกลุ่มทางสังคมในระดับตำบลในปัจจุบันยังขาดกลไกบูรณาการ (Social Integration) จึงก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื้อรังในปัจจุบัน

4.4 การให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราด พบว่า มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับบทบาทของสภาองค์กรชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือกำนันผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวที่ว่า (สมาน มั่นคง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

“อบต. ส่วนใหญ่ไม่รู้เรื่องสภาฯ ”

“ท้องถิ่นไม่เอาเลยเพราะไม่ให้พื้นที่กับท้องถิ่น”

“สภาฯ บ้ามีแข่งกับท้องถิ่น”

“ห้องที่เอา 50:50”

วาทกรรมข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงกระแสด้านของข้าราชการและนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดตราด เนื่องจากข้าราชการสายปกครองยังไม่เห็นด้วยกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นสภาองค์กรชุมชน เช่น ในบางอำเภอของจังหวัดตราด พบว่า มีการฉีกโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์สภาองค์กรชุมชน ส่วนองค์กรปกครองท้องถิ่นยังเข้าใจผิดว่า สภาองค์กรชุมชนจะเข้ามาบีบบังคับในการตรวจสอบการทำงานของท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความรู้เข้าใจแก่ข้าราชการปกครอง แต่ในการให้ความรู้ดังกล่าวควรเน้นถึงบทบาท (Function) ของสภาองค์กรชุมชนในฐานะที่เป็นองค์กรใหม่ในการทำหน้าที่แตกต่างจากหน่วยงานที่มีอยู่เดิม แต่ในขณะเดียวกันจะเป็นองค์กรที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบในท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น เช่น การช่วยองค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดทำประชาคม การนำเสนอปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านให้แก่ข้าราชการปกครองเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันทั่วถึง การร่วมมือกับข้าราชการและนักการเมืองในการอนุรักษ์วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น บทบาทของสภาองค์กรชุมชน ดังกล่าวจึงไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นองค์กรตรวจสอบ แต่เป็นองค์กรที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของฝ่ายปกครองและองค์กรปกครองท้องถิ่น